

Project Doorlooptijden

casusbeschrijvingen en analyse doorlooptijden voor de clusters Elektriciteit, Warmte en Industrie

Finaal rapport (geanonimiseerd) 14 november 2022

Inhoud

Introductie	3
Afkortingen	4
Samenvatting versnellingsopties	5
1 Casus A Wind- en zonnepark	6
1.1 Project	6
1.2 Proces	6
1.3 Conclusie Vertraging	8
1.4 Versnellingsopties	10
2 Casus B Windpark	12
2.1 Project	12
2.2 Proces	12
2.3 Conclusie Vertraging	15
2.4 Versnellingsopties	16
3 Casus C Warmtesysteem Westland	18
3.1 Project	18
3.2 Proces	19
3.2.1 Context Geothermie cluster Maasdijk	19
3.2.2 Context Geothermie cluster Polanen	23
3.2.3 Context Geothermiecluster Wippolderlaan	27
3.3 Conclusie Vertraging	29
3.4 Versnellingsopties	34
4 Casus D Porthos CCS	37
4.1 Project	37
4.2 Proces	38
4.3 Conclusie Vertraging	47
4.4 Versnellingsopties	49

Introductie

De Nederlandse Vereniging voor Duurzame Energie (NVDE) heeft ons gevraagd om een aantal casussen te beschrijven en te analyseren in het kader van het Project Doorlooptijden en in vervolg op het Pleidooi versnelling klimaatbeleid van een Klimaatcoalitie van bedrijven en de NVDE van 27 oktober 2021.

Clusters en casus

Volgend op de kick-off bijeenkomst van 19 januari 2022 zijn voor dit traject vier clusters geïdentificeerd. Per cluster zijn tijdens een startbijeenkomst (op 13, 14 en 24 juni 2022) één of twee casussen gekozen die voldoen aan de gestelde criteria. Waarbij de belangrijkste criteria zijn de representativiteit van de casus voor het gehele cluster en de bereidheid van de relevante vergunningverleners om betrokken te zijn bij het onderzoek. De casussen zijn bouwstenen voor het gezamenlijke pleidooi: ze hoeven dus niet compleet te zijn maar zijn illustratief.

Het betreft de volgende clusters en gekozen casus:

1. Cluster Elektriciteit:	A) Casus Wind- en zonnepark
	B) Casus Windpark
2. Cluster Warmte:	C) Casus Warmtesysteem Westland
3. Cluster Industrie:	D) Casus Porthos CCS

Het vierde geïdentificeerde cluster, Cluster Elektriciteitsnet, is geen onderdeel van dit rapport.

Scope

De scope van ons onderzoek betreft het in kaart brengen van de vier casussen in samenwerking met een vaste contactpersoon bij de aandelende partij (de casushouder) zoals overeengekomen met NVDE in de Scope of Work (SoW) van 17 december 2021. De casussen zijn illustratief en per definitie niet compleet. Aan de hand van de startbijeenkomst, één op één gesprekken en uitwisseling van documenten met de casushouders hebben we de casussen beschreven. Ons onderzoek is daarmee beperkt tot hetgeen door de casushouders is aangedragen. Dit rapport moet ook tegen deze achtergrond worden gelezen. Het onderzoek is geen advies of due diligence ten aanzien van de beschreven projecten en geen enkele partij mag erop vertrouwen dat deze informatie volledig juist is, HVG Law en EY kunnen niet en staan niet in voor de volledigheid van deze informatie.

Vertrouwelijkheid

Documenten die wij hebben ontvangen en ingezien voor het doen van dit onderzoek zijn ons op basis van vertrouwelijkheid toegezonden. Dit geldt ook voor de gesprekken met de casushouders en de interviews met de betrokken bevoegde gezagen. Zonder overleg met deze individuele partijen is het niet toegestaan om deze informatie te delen met derden zonder deze informatie voorafgaand te anonimiseren. Uitzondering hierop is de opdrachtgever NVDE en de medewerkers van Design Innovation Group (DIG) die onder meer de cluster eind meeting mede hebben verzorgd.

In dit rapport presenteren we de uitkomsten. De resultaten zijn tevens gepresenteerd en besproken in een online MS Teams meeting met alle deelnemers op 4 november 2022.

Bastiaan Kats, Associate Partner EY

Veerle Drok, Senior Consultant EY

Jacqueline Feld, Advocaat HVG Law

Peter de Haan, Advocaat, in samenwerking met HVG Law

Afkortingen

Awb	Algemene wet bestuursrecht
Bor	Besluit omgevingsrecht
CAPEX	Capital expenditures
Chw	Crisis- en herstelwet
E-wet	Elektriciteitswet 1998
EZK	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
FID	Finale investeringsbeslissing
MER	Milieueffect rapport
ODH	Omgevingsdienst Haaglanden
PAW	Proeftuin Aardgasvrije Wijken
PIP	Provinciaal inpassingsplan
RCR	Rijkscoördinatieregeling, art. 3.35 Wro
RES	Regionale energiestrategie
RIP	Rijksinpassingsplan
RVO	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
RvS	Raad van State
SDE++	Subsidieregeling Stimulering Duurzame Energieproductie
SodM	Staatstoezicht op de Mijnen
Wabo	Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
Wcw	Wetsvoorstel Wet collectieve warmtevoorziening
Wnb	Wet Natuurbescherming
Wro	Wet op de ruimtelijke ordening
WSW	Warmtesysteem Westland
WTG	Wind turbine generator

Samenvatting versnellingsopties

De tabel geeft een overzicht van de versnellingsopties per cluster en per casus in de volgorde waarin ze in het rapport aan de orde komen. Een versnellingsoptie aangeduid met 'aanvullend', is een versnellingsoptie die niet direct volgt dan wel onderbouwd wordt door de casusbeschrijving, maar die wel in de gesprekken in het cluster naar voren is gekomen.

Nr.	Versnellingsoptie	Cluster Elektriciteit		Cluster Warmte	Cluster Industrie
		Casus A	Casus B	Casus C	Casus D
1	Centralisatie van bevoegd gezag naar provincie (juiste uitleg art. 9e en 9f van de E-wet)	A.1	B.1		
2	RES een juridische en bestuurlijke binding geven	A.2			
3	Aanvullend: Prioritering voorfase en vergunningsaanvraag voor projecten van belang voor de energietransitie én communicatie van nut en noodzaak van deze projecten door provincies en gemeenten	A.3	B.2		
4	Versnellen doorlooptijd beroepsprocedures Raad van State		B.3		
5	Beperken beroepsrecht gemeenten conform art. 1.4 van de Chw	A.5	B.4		
6	Aanvullend: Eenduidige procedure procesparticipatie / betrek de omgeving vroegtijdig om procedures te voorkomen	A.4	B.5		D.3
7	Aanvullend: Duidelijkheid over het moment van inwerkingtreding van de Omgevingswet, Energiewet en Wet collectieve warmtevoorziening (Wcw)	A.6	B.6		
8	Aanvullend: Urgentie en aandacht voor warmte bij beleid, o.a. bewustwording dat projecten sequentieel worden uitgevoerd, verdiscontering van publieke waarde van warmtenetten en overdimensionering			C.1	
9	Aanvullend: Focus op financiële garanties aan met name de voorkant van een project			C.2	
10	Aanvullend: Verregaande wijzigingen mogelijk maken in verleende subsidies en vergroten subsidieaanbod			C.4	
11	Aanvullend: Verregaande wijzigingen mogelijk maken in verleende vergunningen			C.5	
12	Duidelijk stikstofbeleid / Het probleem van stikstofdepositie en natuurherstel in Nederland oplossen			C.6	D.1
13	Aanvullend: Het bundelen van vergunningen, zowel de boven- als ondergrondse			C.3	
14	Beoogde wettelijke doorlooptijden (termijnen van orde) halen				D.2
15	Aanvullend: Stel langjarige subsidies beschikbaar om nieuwe markten (en technieken) op te starten				D.4
16	Aanvullend: Opzetten structuur om de industriële transitie te begeleiden (met juridische kaders en randvoorwaarden voor industriële clusters)				D.5
17	Versnelling aan de voorkant van een project				D.6
18	Coördinatie door initiatiefnemer zelf daar waar RCR vertraging oplevert				D.7
19	Omgevingsrechtelijke procedures, vrijwillige gelijktijdige voorbereiding.				D.8
20	Aanvullend: Participatie omgeving afhankelijk maken van het al dan niet bestaan van alternatieve mogelijkheden voor het project			C.7	
21	Aanvullend: Toepassing maatregelen kamerbrief versnelling voor gas op zee voor geothermie			C.8	

1 Casus A Wind- en zonnepark

1.1 Project

	Item	Beschrijving
	Project	
1	Type project	Het project betreft de ontwikkeling van een gecombineerd wind- en zonnepark
2	Type coördinatie	Provinciale coördinatie op grond van art. 9e en 9f van de E-wet
3	Fase	Voorfase
4	Beleidskader	RES Gemeente 1 - Klimaatnota - RES Gemeente 2 - Beleidskader wind & zon - Vaststelling ruimtelijke kaders zon & wind - Amendement gemeenteraad
5	Betrokken partijen	Overheden - Gemeente 1 - Gemeente 2 - Provincie Belanghebbende(n) - Omwonenden

1.2 Proces

	Item	Beschrijving	Doorlooptijd	Analyse: Vertraging? Versnelling mogelijk?
	Proces			
6	Voorfase / Verkenning	Uitvoeren van het haalbaarheidsonderzoek	NVT	NVT
7	Voorfase / Overleg betrokken overheden (bevoegd gezag)	december 2020 Overleg initiatiefnemer met gemeente 1 en gemeente 2 over de planning van het proces. september 2021 Overleg initiatiefnemer, gemeente 1 en gemeente 2. - Verkenning van verdere proces na het gesprek met de provincie en het amendement van de gemeenteraad 2 om wind uit RES bod te halen. - Provincie heeft formeel bericht nodig van de gemeente dat ze niet meewerken. Initiatiefnemer zal principeverzoek indienen.	+/- 9 mnd	Vertragende factor is dat één van beide gemeenten niet wil meewerken aan het project en zich niet gebonden acht aan de RES. Vertragende factor is ook dat de provincie aangeeft een formeel

		• Plandeel van de gemeente 2 zal door amendement niet door gemeente zelf worden opgepakt. • Plandeel van de gemeente 1 kan gemeente binnen beleidskaders mee instemmen. • Scenario: gemeente 2 deel planontwikkeling uitvoeren onder regie van de provincie als bevoegd gezag bij provinciaal Inpassingsplan (PIP). En gemeente 1 voor gelijk speelveld. Projectleiders van de gemeenten zullen vragen voorleggen aan de provincie.		bericht van de gemeente nodig te hebben dat ze niet meewerken (waarschijnlijk met een beroep op art. 9e lid 2 E-wet). Vertragende factor is dat niet duidelijk is wie het bevoegd gezag is.
8	Voorfase / principe-verzoek	september 2021 principeverzoek ingediend bij gedeputeerde staten en beide gemeenten voor vaststelling inpassingsplan ex. 9e Elektriciteitswet 1998 (E-wet). november 2021 Afwijzing principeverzoek van gemeente 2, beleid laat geen windturbines toe in een zoekgebied, met verwijzing naar het besluit van de gemeenteraad. De afwijzing is direct met de provincie gedeeld. november 2021 positief antwoord gemeente 1 op het principeverzoek. Drietal voorwaarden, o.a. voorleggen van participatie- en communicatieplan aan de gemeente voorafgaand aan planontwikkeling. Plan moet voldoen aan o.a. kaders klimaatnota. Regisseur wordt aangewezen zodra duidelijkheid bestaat wie zal optreden als bevoegd gezag.	+/- 2 mnd	Vertragende factor is dat het principeverzoek (in overleg met de bevoegde gezagen) is ingediend bij zowel de beide gemeenten als de provincie om duidelijkheid te krijgen over het bevoegd gezag. De gemeente die niet wil meewerken heeft vervolgens formeel negatief beslist op het principeverzoek. Vertragende factor is dat niet duidelijk is wie het bevoegd gezag is. Als de provincie vanaf het begin gebruik had gemaakt van haar bevoegdheid ex art. 9e E-wet dan had het principeverzoek alleen bij de provincie ingediend hoeven worden.
9	Voorfase / Overleg na negatief principe-besluit	februari 2022 Bestuurlijk overleg provincie met de raadsfracties van gemeenteraad 2 over de ontwikkeling van een windpark binnen de in de RES opgenomen locatie. februari 2022 Brief van initiatiefnemer aan provincie n.a.v. bestuurlijk overleg van februari 2022. Uiteenzetting stappen en uitgangspunten nodig voor realisatie project:	> 12 mnd lopend (vanaf principe-besluit tot begin november)	Een vertragende factor is dat de provincie niet beslist om via een PIP dit project mogelijk te maken. Een wijziging van het planologisch regime is nodig. Bij een dergelijk

	• duidelijkheid wie bevoegd gezag, • op korte termijn kunnen starten met planologische proces i.v.m. halen van de waarschijnlijk laatste SDE++ ronde in 2023, uiterlijk eind maart besluit gemeenteraden t.a.v. bevoegdheid provincie, • verkleinde zoekgebied waarschijnlijk niet toereikend, in m.e.r. moeten ook alternatieven kunnen worden beschouwd die zijn gelegen in het oorspronkelijke grotere zoekgebied • harmonisatie relevante beleidskaders beide gemeenten, m.n. t.a.v. proces- en financiële participatie • opzetten intergemeentelijke stuurgroep waaraan provincie deelneemt mei 2022 Raadsvergadering gemeente 2. Besluit geen medewerking te verlenen aan het principeverzoek, geen besluit te nemen over overleg met de provincie en alles te doen om realisatie van het principeverzoek tegen te gaan. november 2022 Gedeputeerde Staten besluiten voor het project een Inpassingsplan vast te stellen en informeren Provinciale Staten daarover.	groot project gebeurt dat normaal gesproken met een PIP als de provincie beslist. De provincie kan ook een omgevingsvergunning verlenen. Gedeputeerde staten treden in de plaats van het college van B&W door de beslissing op een aanvraag art. 2.1, lid 1, onder a, b of c, Wabo als dit in een PIP zo is vastgelegd (art. 3.1, onder a Bor). Ten behoeve van een project van provinciaal belang wordt afgeweken van de geldende planologische regels (art. 3.1, onder b, Bor).
--	---	--

1.3 Conclusie | Vertraging

Beschrijving vertragsfactoren
1. Decentralisatie Verdragende factor is decentralisatie van de vergunningverlenende bevoegdheid op grond van art. 9e en 9f van de E-wet. Op grond van deze regeling, die zijn oorsprong in de Chw heeft, is de provincie (PS) bevoegd gezag voor windenergie projecten van meer dan 5 MW en minder dan 100 MW (art. 9e lid 1 E-wet) en de coördinatie ligt bij (GS) (art. 9f lid 1). De provincie (PS) kan besluiten geen toepassing te geven aan haar vergunningverlenende bevoegdheid en de bevoegdheid aan de gemeente te laten. Dat lijkt in deze casus het geval te zijn. De casus laat echter zien dat decentralisatie (dus de gemeente in plaats van provincie bevoegd gezag) niet leidt tot de gewenste versnelling. Een eerste verdragende factor in deze casus is dat de gemeente terug komt op haar eerder toegezegde medewerking aan het project. Vervolgens is een verdragende factor dat er geen besluit wordt genomen over wie het bevoegd gezag is: de provincie of de gemeente (duur overleg +/- 9 maanden). Volgende verdragende factor is dat de provincie aangeeft een formeel bericht van de gemeente nodig te hebben dat ze niet meewerkt. De provincie lijkt daarbij een beroep te doen op art. 9e lid 2 van de E-wet door een formele afwijzing van de gemeente te eisen op het principeverzoek van de initiatiefnemer.¹ Dit is echter

¹ Art. 9e lid 2 van de E-wet bepaalt dat "Provinciale staten geven in ieder geval toepassing aan de bevoegdheid op grond van het eerste lid indien een producent een voornemen tot de aanleg of uitbreiding van een productie-installatie als bedoeld in het eerste lid schriftelijk bij hen heeft gemeld en de betrokken gemeente een aanvraag van die producent tot vaststelling

niet een juiste interpretatie van art. 9e van de E-wet. Principeverzoek en besluiten daarop duurt +/- 2 maanden.

Een vertragende factor is vervolgens dat de provincie niet beslist om via een PIP dit project mogelijk te maken (verdere vertraging van +/- 12 maanden en nog oplopend). Onduidelijk is waarom de provincie na deze formele afwijzing van 5 november 2021 niet direct overgaat tot vaststelling van een PIP en daarmee tot uitvoering van de RES. De totale vertraging komt hiermee tot op heden op bijna 2 jaar (+/- 1 jaar en 11 maanden).

Versnelling in de casus kan worden bereikt wanneer de provincie direct kiest voor het juridisch bindende PIP. Art. 9e lid 1 E-wet geeft de provincie de bevoegdheid om een PIP vast te stellen en wanneer een gemeente een verzoek afwijst, is dit zelfs een verplichting op grond van art. 9e lid 2 E-wet. De wettelijke bepaling in de E-wet bevat geen termijn waarop de provincie dient te beslissen om al dan niet een PIP of een omgevingsvergunning vast te stellen.

2. **Niet gebonden aan de RES** Vertragende factor is dat één van beide gemeenten niet wil meewerken aan het project en zich niet gebonden acht aan de RES ondanks dat het project binnen het windzoekgebied van de toepasselijke RES valt. De RES is niet juridische of bestuurlijk bindend en een gemeente kan zich daarmee niet gebonden achten aan de RES. Het project pas dus nog wel binnen de RES, die is immers niet gewijzigd, gemeente wil echter niet meer meewerken en heeft de RES v.w.b. de zoekgebieden voor de opwek van windenergie niet vastgesteld.
3. **Samenwerking** Uit de casus volgt dat de gemeente en provincie niet goed samenwerken om het duurzaamheidsproject te realiseren gelet op de onduidelijkheid omtrent het bepalen van het bevoegd gezag en uit het zich niet gebonden achten aan de RES door één van de twee gemeenten. De provincie laat in beginsel de bevoegdheid van vergunningverlening over aan de gemeente. De provincie besluit om over te gaan tot het vaststellen van een PIP en dus de bevoegdheid weer naar zich toe te trekken.
4. **Doorlooptijd vergunningsprocedure** De casus betreft een uniforme openbare voorbereidingsprocedure. Voor de uitgebreide procedure geldt een beslistermijn van 26 weken (na de aanvraag) (3:18 lid 1 Awb). De vertraging in deze casus gaat daar nog aan vooraf. Mocht de termijn gaan lopen dan heeft het niet tijdig beslissen overigens geen rechtsgevolg (behalve verbeuren dwangsommen na ingebrekestelling), het leidt er bijvoorbeeld niet toe dat van rechtswege een omgevingsvergunning is verleend. Het niet tijdig beslissen heeft bestuursrechtelijk geen gevolgen, de termijnen in de wet zijn slechts termijnen van orde. De beslistermijn voor een principeverzoek is 8 weken op grond van art. 4:13 lid 2 Awb, zodat hiermee geen extra vertraging is opgelopen omdat binnen 2 maanden de besluiten zijn genomen.

1.4 Versnellingsopties

Beschrijving suggesties voor versnelling

1. **Centralisatie van bevoegd gezag naar provincie (juiste uitleg art. 9e en 9f van de E-wet)** Versnelling kan worden bereikt wanneer de provincie altijd bevoegd gezag is (of het Rijk via de Rijkscoördinatieregeling (RCR)). De rol van de gemeente zou dan een adviserende rol kunnen zijn. Art. 9e en art. 9f van de E-wet moeten op een juiste wijze en uniforme wijze worden uitgelegd en geïnterpreteerd door provincies en gemeenten. Tevens zou de beslissing van een provincie omtrent het wel of niet van toepassing verklaren van haar bevoegdheid aan termijnen moeten zijn gebonden (bijv. 8 weken). Dat zou een concrete versnelling kunnen opleveren. Daarnaast zou specifiek art. 9f lid 6 van de E-wet moeten worden geschreven als een verplichting – in plaats van een bevoegdheid – op de provincie om de coördinatie op zich te nemen wanneer aan bepaalde voorwaarden is voldaan. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de voorwaarden, dat wanneer meerdere gemeenten zijn betrokken of sprake is van vertraagde besluitvorming bij de gemeente(n) de provincie altijd het bevoegd gezag is.

In dit kader is het van belang dat ook het wetsvoorstel voor een Energiewet een met art. 9f lid 6 vergelijkbare flexibiliteitsbepaling bevat in art. 6.2 lid 2 van het wetsvoorstel (RvS -versie van 7 juli 2022), op grond waarvan GS kan bepalen niet zelf een projectbesluit vast te stellen *“als naar hun oordeel besluitvorming door een ander bestuursorgaan het project kan versnellen of aan besluitvorming door een ander bestuursorgaan anderszins aanmerkelijke voordelen zijn verbonden.”* Ten aanzien van windparken wordt juist de bevoegdheid van gemeenten verruimd in het wetsvoorstel voor een Energiewet, namelijk van 5 MW naar 15 MW.² Vanwege de aankomende Energiewet ligt de route van een wetswijziging van de Elektriciteitswet 1998 niet meer voor de hand. Wel zou dit kunnen worden meegenomen in de behandeling van het wetsvoorstel voor een Energiewet. Het ligt op de weg van het Interprovinciaal Overleg (IPO) om de provincies te informeren over de juiste toepassing van de bevoegdheden.

2. **RES juridische en bestuurlijke binding geven** De RES dient een juridische en bestuurlijke binding te krijgen. Een Regionale Energiestrategie (RES) is de uitkomst van overleg in een bepaalde RES Regio. Een RES is niet juridisch of bestuurlijk bindend en een gemeente kan zich daarmee niet gebonden achten aan de RES. De RES regio's werken momenteel aan de RES 2.0. RES 2.0 zou onder de Omgevingswet bindend kunnen worden gemaakt als het een instructieregel wordt. Een instructieregel onder de Omgevingswet is een instructie van een hoger bestuursorgaan aan een lager bestuursorgaan waaraan het lagere bestuursorgaan is gehouden bij het nemen van een besluit. Onder de huidige wetgeving zou dit nog kunnen worden opgelost door in de provinciale verordening ruimte op te nemen dat een vergunning niet mag worden verleend in strijd met de RES (dit zijn dan in feite ook instructieregels). Een gemeente dient zich vervolgens te houden aan deze verordening ruimte bij haar besluitvorming. Een wijziging in de wet (bijvoorbeeld in de Wro) is op dit moment niet reëel gelet op de doorlooptijd van een wetswijziging en de aankomende Omgevingswet. Het geven van een instructie onder de Omgevingswet of de route via de provinciale verordening ruimte gaan wel in tegen de gedachte van de RES, namelijk 'we gaat het samen doen'.
3. **Prioritering voorfase en vergunningsaanvraag voor projecten van belang voor de energietransitie én communicatie van nut en noodzaak van deze projecten door provincies en gemeenten** Het is wenselijk dat de bevoegde gezagen de werkzaamheden in de voorfase en ten aanzien van de vergunningaanvraag voor projecten die van belang zijn voor de energietransitie versneld en met voorrang behandelen, of in ieder geval zonder vertraging behandelen. Er is een wettelijke termijn waarbinnen op de aanvraag moet worden beslist. Het is echter toegestaan om eerder op de aanvraag te beslissen. Hierbij hoort ook een goede communicatie van nut

² Adviesaanvraag aanhangig bij de Raad van State sinds 7 juli 2022.

en noodzaak van de energietransitie en de daarvoor van belang zijnde projecten door provincie en gemeenten. Deze communicatie is van belang voor de interne bedrijfsvoering en voor het draagvlak extern. Bijvoorbeeld zou kunnen worden gewerkt met een *dedicated* team bij de diverse omgevingsdiensten. Daar waar mogelijk zou moeten worden overwogen beleid en wetgeving in het kader van de energietransitie meer te baseren op “ja, mits”, dan “nee, tenzij”.

4. **Aanvullend: Eenduidige procedures voor procesparticipatie (zie ook Casus D Versnellingsoptie D.3 (Betrek de omgeving vroegtijdig om procedures te voorkomen))** Hoewel het participatieproces in dit project niet voor de vertraging heeft gezorgd, geldt dat wel voor andere duurzame energieprojecten. Een versnelling kan worden behaald wanneer er duidelijkheid is over de procesparticipatie waaronder randvoorwaarden (wat staat nog ter discussie) en tijdslijnen. Participatie zorgt niet dat niet geprocedeerd wordt. De gedachte is dat participatie ertoe leidt dat minder (of liever zelfs niet) tegen besluiten wordt geprocedeerd. De praktijk laat echter zien - zoals weergegeven in de casussen - dat desalniettemin wordt geprocedeerd. Dan is een afweging wenselijk of de procesparticipatie moet worden ingeperkt. Dit betekent niet dat procesmogelijkheden worden ingeperkt, maar slechts dat er randvoorwaarden (wat staat nog ter discussie) en tijdslijnen zijn die vooraf voor iedereen duidelijk zijn. Juist de Omgevingswet geeft heel veel vrijheden, het is belangrijk het proces binnen deze vrijheden goed en helder vorm te geven. Zorg dat participatie niet betekent dat er draagvlak moet zijn, maar enkel dat lagere overheden en omwonenden zijn betrokken bij de besluitvorming. Er moeten daarom heldere afspraken worden gemaakt over het proces en de duur van een dergelijk traject tussen gemeente en initiatiefnemer. In het cluster werd onder meer genoemd dat er een (NWEA) gedragscode geldt voor ontwikkelaars, en dat ook een gedragscode voor vergunningverleners zou kunnen helpen om meer uniformiteit, duidelijkheid en minder vertraging te kunnen bewerkstelligen.
5. **Aanvullend: Beperken beroepsrecht gemeenten conform art. 1.4 van de Chw (zie Casus B versnellingsoptie B.4)**
6. **Aanvullend: Duidelijkheid over het moment van inwerkingtreding van de Omgevingswet (en Energiewet en Wet collectieve warmtevoorziening (Wcw))** Veel gemeenten zullen opnieuw een bestemmingsplanstop invoeren in de aanloop naar de beoogde inwerkingtreding van de Omgevingswet, die vooralsnog staat op 1 juli 2023 hangende goedkeuring door de Eerste Kamer.³ Het wetsvoorstel voor de Wet collectieve warmtevoorziening (Wcw) wordt naar verwachting in Q1 van 2023 aan de Raad van State en direct na het zomerreces van 2023 aan de Tweede Kamer aangeboden. De inwerkingtreding van de wet staat nog steeds gepland voor 1 juli 2024 en op 1 januari 2025 de nieuwe tariefregulering te introduceren.⁴ Het wetsvoorstel voor de Energiewet ligt voor advies bij de Raad van State, laatste versie is van 7 juli 2022.⁵

³ Kamerbrief 14 oktober 2022, *Kamerstukken I*, 2022-2023, 33 118/ 34 986.

⁴ Kamerbrief 21 oktober 2022, *Kamerstukken II*, 2022-2023, 30196, nr. 800.

⁵ <https://wetgevingskalender.overheid.nl/Regeling/WGK010483>.

2 Casus B Windpark

2.1 Project

	Item	Beschrijving
1	Type project	Het project betreft het vervangen van vier windturbines.
2	Type coördinatie	Provinciale coördinatie op grond van art. 9e en 9f van de E-wet
3	Fase	Vergunningsfase
4	Beleidskader	Regio-bod Structuurvisie gemeente Wettelijk kader: o.a. art. 9f Elektriciteitswet 1998 (E-Wet), Crisis- en herstelwet (Chw)
5	Betrokken partijen	Overheden - Gemeente - Provincie - Omgevingsdienst Belanghebbende(n) - Klankbordgroep bestaande uit omwonenden, waarbinnen een regiegroep - Dorpsraad - Comité betrokkenen - Omwonenden

2.2 Proces

	Item	Beschrijving	Doorlooptijd	Analyse: Vertraging? Versnelling mogelijk?
1	Voorfase / Gemeentelijke besluitvorming	[Noot: het traject hiervoor is verder niet meegenomen in het onderzoek] oktober 2011 Opschaling opgenomen in Aanbod windenergie (Regio-bod) mei 2012 Opschaling opgenomen in gemeentelijke structuurvisie februari 2016 Motie aangenomen door de raad inzake 'sociale randvoorwaarden' september 2016 Concretisering/vaststelling 'sociale randvoorwaarden' in raadsvoorstel	+/- > 6 jaar	Een vertragende factor is dat het regionaal beleid eerst in gemeentelijk beleid moet worden verwerkt. Er zit daarbij veel tijd tussen de structuurvisie (2012) en de gemeentelijke motie (2016). De belangrijkste vertragende factor is dat de provincie op grond van art. 9f lid 6 van de

		Omstreeks 2017 contact tussen initiatiefnemer en B&W november 2017 Principeverzoek ingediend bij de gemeente (in navolging van intentieovereenkomst tussen de gemeente en initiatiefnemer). december 2017 Verzoek van de gemeente aan GS tot overdracht van de bevoegdheid aan de gemeente. december 2017 Raadsmededeling “opschaling windturbines” (inclusief bijlage met o.a. de sociale randvoorwaarden). januari 2018 besluit GS tot overdracht bevoegdheid van GS naar de gemeente op grond van art. 9f lid 6 E-wet 30 januari 2018 besluit B&W op aanmeldingsnotitie		E-wet en op verzoek van de gemeente de coördinatie en bevoegdheid aan de gemeente laat. De vertraging ontstaat vervolgens in de vergunningsfase waarin de gemeente (zoals de provincie het stelt) haar afspraken niet nakomt en geen omgevingsvergunning verleent.
2	Vergunningsfase / aanvraag tot verlening	februari 2018 Vergunningaanvraag voor omgevingsvergunning ingediend bij B&W van de gemeente juni / juli 2018 Terinzagelegging ontwerpvergunning en ontwerp-‘verklaring van geen bedenkingen’ augustus 2018 Raadsmededeling van B&W uitstel besluitvormingstraject. Zorgvuldigheid boven snelheid: behandeling zienswijzen (40 zelfstandige indieners) kost meer tijd, natuuronderzoek nog niet opgeleverd door initiatiefnemer, nog geen overeenstemming anterieure overeenkomst, nog geen overeenstemming over de samenwerkingsovereenkomst voor de sociale randvoorwaarden, gemeente moet nog extern advies inwinnen, voorbereiden stukken heeft tijd nodig. Voorstel: onderwerp windpark eerst opiniërend te behandelen en op een later moment besluitvormend. september 2018 Brief van B&W aan GS met inzicht in proces maart 2019 Oordeelvormende vergadering	+/- 1 jaar en 9 mnd	Vertragende factor is dat na de terinzagelegging van de omgevingsvergunning de gemeenteraad veel tijd heeft genomen om te beslissen al dan niet een ‘verklaring van geen bedenkingen’ (vvgb) af te geven (feitelijk beslist dan de gemeenteraad). Vervolgens is een vertragende factor dat de gemeenteraad weigert de vvgb af te geven. En dit terwijl de gemeente heeft verzocht als bevoegd gezag de omgevingsvergunning te verlenen.

		maart 2019 email gemeente aan initiatiefnemer met concept-omgevingsvergunning (met verlaging maximale tiphoogte) en conceptnota beantwoording zienswijzen maart 2019 B&W uitstel besluitvorming i.v.m. met oordeelsvormende raadsvergadering; college heeft uit de Raadvergadering van maart 2019 geconcludeerd dat er geen maatschappelijk en politiek draagvlak is voor het windpark met clusteropstelling met 4 windturbines. Ook geen draagvlak voor 'sociale randvoorwaarden'. Wel kan er draagvlak zijn voor realisatie van windturbines lagere hoogte, ook zonder invulling 'sociale randvoorwaarden'. Opnieuw overleg met GS en initiatiefnemer. Verzoek behandeling Raadsvoorstel uit te stellen tot mei 2019. maart 2019 Een partij stapt uit coalitie, nieuwe coalitieonderhandelingen in de raad mei 2019 Vaststelling coalitieakkoord in de raad. In het coalitieakkoord geeft raad aan niet achter opschaling van windpark te staan. Raad komt met alternatief plan van 8 windturbines van maximaal 150 meter tiphoogte. juni 2019 Brief initiatiefnemer aan de gemeente inzake onderzoek alternatieven. Uit overleggen en onderzoek met een partij concludeert initiatiefnemer dat voor rendabel project een minimale tiphoogte van 180 meter nodig is. september 2019 GS trekt haar besluit van januari 2018 tot overdracht van bevoegdheid aan de gemeente in op grond van art. 9f lid 2 E-wet. De gemeente is niet langer bevoegd te besluiten over de aanvraag omgevingsvergunning voor het windpark. GS neemt de besluitvorming over om verder vertraging te voorkomen. oktober 2019 Verlening omgevingsvergunning door Gedeputeerde Staten.		
3	Vergunningsfase / beroepsprocedure	2019/2020 Beroep ingesteld bij de Raad van State tegen de omgevingsvergunning door meerdere partijen (waaronder de gemeente)	> 2 jaar en 9 mnd, loopt nog	Het is ongewenst dat de gemeente tegen duurzaamheidsprojecten waarbij provincie bevoegd gezag is, kan procederen. Dat is

	maart 2020 brief GS met gemotiveerde weerlegging beroepsgronden van de verschillende partijen maart 2020 nadere besluiten GS o.a. m.e.r. beoordelingsbesluit mei 2020 Beroepsprocedure maart 2022 Brief Raad van State inschakeling Stichting Advisering Bestuursrechtspraak (STAB) april 2022 Brief initiatiefnemer aan Raad van State met reactie op inschakelen STAB en oproep tot spoedige behandeling september 2022 zitting voor de Wnb-vergunning november 2022 zitting omgevingsvergunning	anders wanneer de centrale overheid bevoegd gezag is op grond van art. 1.4 Chw. Een extra vertragende factor is de beroepsprocedure bij de Raad van State (en inschakeling STAB door Raad van State).
--	--	---

2.3 Conclusie | Vertraging

Beschrijving vertragsfactoren	
1.	Decentralisatie / onduidelijkheid bevoegd gezag De belangrijkste vertragende factor is dat de provincie op grond van art. 9f lid 6 van de E-wet en op verzoek van de gemeente de coördinatie en bevoegdheid aan de gemeente laat. De vertraging ontstaat vervolgens in de vergunningsfase waarin de gemeente (zoals de provincie het stelt) haar afspraken niet nakomt en geen omgevingsvergunning verleent. De casus laat zien dat decentralisatie niet leidt tot de gewenste versnelling. De gemeente komt vanwege nimby-argumenten terug op hun eerdere medewerking aan het duurzaamheidsproject. De provincie trekt vervolgens echter niet gelijk de beslissingsbevoegdheid naar zich toe. Deze mogelijkheid heeft de provincie echter wel gelet op art. 9e lid 1 en art. 9f lid 6 van de E-wet. Een vertragende factor is de voorfase waarin over een periode van twee jaar (2016-2018) overleg is over gemeentelijke besluitvorming, onder meer over sociale voorwaarden en het bepalen van het bevoegd gezag (provincie of gemeente), waarbij de gemeente uiteindelijk verzoekt om bevoegd gezag te zijn. De periode tussen overdracht van de bevoegdheid door de provincie aan de gemeente (besluit van januari 2018) tot het weer intrekken van dit besluit (besluit van september 2019) beslaat 1 jaar en 9 maanden. De omgevingsvergunning wordt vervolgens binnen een maand door de provincie verleend.
2.	Bepalen bevoegd gezag / samenwerking gemeente en provincie Uit de casus volgt dat de gemeente en provincie niet goed samenwerken om het duurzaamheidsproject te realiseren. De provincie laat in beginsel de bevoegdheid van vergunningverlening over aan de gemeente (op verzoek van de gemeente) en neemt hiertoe een besluit op grond van art. 9f lid 6 sub (a) van de E-wet. De provincie trekt de bevoegdheid pas weer naar zich toe nadat blijkt dat de gemeente haar afspraken niet nakomt, te traag beslist en niet tot het verlenen van een omgevingsvergunning komt.

Een provincie is op grond van art. 9f lid 6 van de E-wet niet verplicht te coördineren en zelf te beslissen op de aanvraag in de zin van art. 9e lid 1 van de E-wet wanneer geen versnelling te verwachten valt (lid 6, sub a) of wanneer de realisatienorm van de provincie is bereikt (lid 6, sub b). Deze beperking onder (a) en (b) geldt echter niet wanneer voor de provincie al een verplichting is ontstaan om zelf te coördineren en te beslissen op grond van art. 9e lid 2 van de E-wet.

3. **Procesmogelijkheid overheden onderling** In de casus procedeert de gemeente tegen een besluit van de provincie. Dit nadat de provincie de vergunningverleningsbevoegdheid van de gemeente heeft ingetrokken (door bij besluit de eerdere 'overdracht' van bevoegdheid van provincie naar gemeente in trekken) en zelf een besluit tot verlening van de omgevingsvergunning heeft genomen. Het is ongewenst dat de gemeente tegen duurzaamheidsprojecten waarbij provincie bevoegd gezag is, kan procederen. Dat is anders wanneer de centrale overheid bevoegd gezag is op grond van art. 1.4 Chw. Art. 1.4 van de Chw ten aanzien van het beperken van beroepsrecht geldt alleen voor Chw-besluiten van de centrale overheid.
4. **Doorlooptijd vergunningsprocedure** Verdragende factor is dat na de terinzagelegging van de omgevingsvergunning de gemeenteraad veel tijd heeft genomen om te beslissen al dan niet een 'verklaring van geen bedenkingen' (vvgb) af te geven (feitelijk beslist dan de gemeenteraad). Vervolgens is een verdragende factor dat de gemeenteraad weigert de vvgb af te geven. En dit terwijl de gemeente heeft verzocht als bevoegd gezag de omgevingsvergunning te verlenen.

De casus betreft een uitgebreide procedure. In de ontwerpfase kan zich vertraging voordoen, omdat de gemeenteraad weigert het besluit vast te stellen. Thans geldt voor de uitgebreide procedure een beslistermijn van 26 weken. Het niet tijdig beslissen zoals bij deze casus leidt er niet toe dat van rechtswege een omgevingsvergunning is verleend. Het niet tijdig beslissen heeft bestuursrechtelijk geen gevolgen, de termijnen in de wet zijn slechts termijnen van orde.

5. **Doorlooptijd van beroepsprocedure Raad van State** Een extra verdragende factor is de beroepsprocedure bij de Raad van State (en inschakeling STAB door Raad van State). De doorlooptijd van een beroepsprocedure bij de Raad van State duurt gemiddeld meer dan 12 maanden voor omgevingsrechtelijke zaken. In deze casus loopt de procedure inmiddels 2 jaar en 9 maanden (te rekenen van begin januari 2020) en partijen gaan er vanuit dat de procedure nog langer zal gaan duren. Het is een feit van algemene bekendheid dat de Raad van State een capaciteitstekort heeft waardoor procedures langer duren. Dit geeft het project een vertraging van onbepaalde tijd. Tegelijkertijd kent de SDE++ harde deadlines waarmee de kans bestaat dat door de vertraging het project minder of zelfs geen subsidie ontvangt, waarmee het project kans loopt helemaal niet door te gaan.

2.4 Versnellingsopties

Beschrijving suggesties voor versnelling

1. **Centralisatie van bevoegd gezag naar provincie (juiste uitleg art. 9e en 9f van de E-wet) (zie Casus A versnellingsoptie A.1)**
2. **Prioritering voorfase en vergunningsaanvraag voor projecten van belang voor de energietransitie én communicatie van nut en noodzaak van deze projecten door provincies en gemeenten (zie Casus A versnellingsoptie A.3)**

3. **Versnellen doorlooptijd beroepsprocedures Raad van State** Het capaciteitstekort bij de Raad van State zal moeten worden opgelost zodat duurzaamheidsprojecten niet onnodig vertragen. Er zijn verschillende richtingen waaraan kan worden gedacht en wat dient te worden onderzocht, denk aan sec de capaciteit (meer mensen) en prioritering van maatschappelijk urgente zaken zoals aangaande de energietransitie.
4. **Beperken beroepsrecht gemeenten conform art. 1.4 van de Chw** Geen procesmogelijkheid gemeente tegen besluiten van de provincie. De huidige en toekomstige regelgeving bevat geen verbod voor gemeenten om te procederen tegen besluiten van de provincie. Nu de Omgevingswet uitgaat van samenwerking tussen gemeenten en provincies dient te worden overwogen dat wettelijk wordt geregeld dat gemeenten niet tegen beslissingen van de provincie inzake duurzaamheidsprojecten mogen procederen. In de wet kan worden geregeld dat bij provinciale besluiten de beroepsmogelijkheid van gemeenten wordt uitgesloten in lijn met art. 1.4 Chw
5. **Aanvullend: Eenduidige procedures procesparticipatie (zie Casus A Versnellingsoptie A.4)**
6. **Aanvullend: Duidelijkheid over het moment van inwerkingtreding van de Omgevingswet (en Energiewet en Wet collectieve warmtevoorziening (Wcw)) (zie Casus A Versnellingsoptie A.6)**

3 Casus C Warmtesysteem Westland

3.1 Project

	Item	Beschrijving
1	Type project	Geothermie, warmtenet en warmtesysteem
2	Korte beschrijving project	Het Warmtesysteem Westland (afgekort 'WSW') is een grootschalig systeem van samenwerkende partijen, warmtenetten en -bronnen met als doel een duurzame warmte toekomst voor het Westland. Warmtesysteem Westland (WSW) is een samenwerkingsverband tussen HVC, Capturam en glastuinbouwondernemers. Het gehele warmtesysteem ziet op de bron, infrastructuur en levering van warmte. Een maximale verduurzaming wordt mogelijk gemaakt door het uitwisselen van duurzame warmte tussen gebieden. Zodoende kan glastuinbouw klimaatneutraal worden, een aardgasvrije gebouwde omgeving kan worden gecreëerd en op de lange termijn kan toegang voor inwoners tot het collectieve warmtenet worden bewerkstelligd. Dit onderzoek zoemt in op een drietal 'clusters' binnen het gehele WSW. Het betreft geothermie Maasdijk, geothermie Polanen en geothermie Wippolderlaan. Alle drie deze aardwarmteclusters hebben in eerste instantie de warmtetransitie in de glastuinbouw als focus. Op de langere termijn zal WSW ook meer voorzien in de behoefte van de gebouwde omgeving – lees met name de toepassing van warmte in utiliteitsgebouwen en woningen. Dit onderzoek stelt voorop dat een warmtesysteem voor de glastuinbouw andere uitgangspunten heeft dan een warmtesysteem voor de gebouwde omgeving. Zo zijn in het geval van gebouwde omgeving warmtenetten veelal leidend, en niet de geothermie. Bij glastuinbouw worden de netten en geothermie veelal op hetzelfde moment, gecombineerd, verwezenlijkt. Er wordt ook aansluiting gezocht met het warmtesysteem van de Rotterdamse Haven, onder meer daar waar WarmtelinQ vraag en aanbod koppelt voor restwarmte.
3	Fase	Van de drie aardwarmteprojecten is Maasdijk de oudste en Wippolderlaan de jongste. • Maasdijk bevindt zich momenteel in het Wet natuurbeheer traject en de financial close volgt spoedig; • Polanen bevindt zich momenteel in de stikstofdepositie situatie en de financial close is in afwachting van Maasdijk; • Wippolderlaan: lopende Wabo fase, momenteel heeft HVC dit project uitgesteld.
4	Beleidskader	Beleidskader Nota opties Wet collectieve warmtevoorziening Monitor transitievisies warmte Rapport 'Ondergrondse energieopslag in Nederland 2030-2050'
5	Betrokken partijen	• Ministerie van Economische zaken en Klimaat (EZK) • Gemeente Westland • Omgevingsdienst Haaglanden (ODH)

- Rijkswaterstaat (RWS)
- Provincie Zuid-Holland (PZH)
- Staatstoezicht op de mijnen (SodM)
- Hoogheemraadschap van Delfland

3.2 Proces

3.2.1 Context Geothermie cluster Maasdijk

	Item	Beschrijving	Doorlooptijd	Analyse
A Voorfase				
1	Verkenning: haalbaarheids studie	Haalbaarheidsonderzoeken o.a. ruimtelijke haalbaarheidsonderzoeken (ladder duurzame verstedelijking) en bodemonderzoeken. Vergunning voor de eerste aanzet dateert van voor 2017. Deze vergunning was aangevraagd door een kweker, en is verleend. HVC heeft het project in 2019 overgenomen.	In totaal circa +/- 24 mnd	De haalbaarheids-onderzoeken zouden sneller moeten kunnen.
2	MER / Commissie m.e.r.: milieueffectrapportage (m.e.r.) aanmeldingsnotitie	De aanmeldingsnotitie is ingediend op 18 november 2020. Daarop volgde het Besluit van Ministerie EZK op 16 april 2021, inhoudende dat geen milieueffectrapport behoeft te worden opgesteld.	Tussen het indienen en reactie zat +/- 5 mnd	Deze doorlooptijd in het kader van m.e.r. is niet ongebruikelijk.
B Omgevingsrechtelijke procedures				
3	Opsporingsvergunning mijnbouwwet/ Werkplan boren bij Staatstoezicht op de Mijnen	Opsporingsvergunning Maasdijk is aangevraagd op 21 april 2009 (betrof concurrerende aanvraag) en verleend bij besluit EZK op 29 oktober 2009. Westland-Zuidwest Indiening van aanvraag opsporingsvergunning dateert van 1 februari 2017. De opsporingsvergunning is verleend op 28 februari 2019. Vervolgens is aanvraag splitsing opsporingsvergunning Westland-Zuidwest aangevraagd op 21 december 2020. Besluit EZK toestemming splitsing in Westland-Zuidwest 1a en Naaldwijk 4 dateert van 26 januari 2022. Maasdijk 2	Doorlooptijd tot besluit vergunning is +/- 5 mnd Doorlooptijd tot besluit vergunning is +/- 25 mnd Tussen verzoek tot splitsing en besluit zit +/- 14 mnd	Het proces vanaf de aanvraag om een opsporingsvergunning tot het verstrekken van een winningsvergunning neemt enige jaren in beslag. Volgens de huidige procedure wordt de aanvraag om een opsporingsvergunning gepubliceerd in de Staatscourant, waarna anderen dertien weken in de gelegenheid worden gesteld om een aanvraag voor hetzelfde gebied in te

		De concurrerende aanvraag opsporingsvergunning is ingediend op 15 december 2017. Aanvullend is verzoek wijziging van aanvrager ingediend op 7 november 2018. Besluit opsporingsvergunning Ministerie van EZK dateert van 24 oktober 2019. Daaropvolgend is een verzoek tot overdracht ingediend op 8 november 2021. Dit verzoek is aangevuld op 14 januari 2022. Voor deze overdracht heeft Ministerie van EZK toestemming verleend op 27 februari 2022. Maasdijk 4 De opsporingsvergunning is verleend op 26 november 2020. De aanvraag die daaraan vooraf is gegaan, dateert van 1 maart 2019. Vervolgens is een splitsingsverzoek ingediend op 10 februari 2021. Deze aanvraag is gewijzigd op 15 oktober 2021. Ministerie van EZK heeft op 2 februari 2022 toestemming verleend voor de splitsing. Maasdijk 3 Indiening van aanvraag opsporingsvergunning dateert van 10 februari 2021. (Althans opsporingsvergunning Maasdijk 3 komt voort uit opsplitsing opsporingsvergunning Maasdijk). De opsporingsvergunning is verleend op 20 oktober 2021. Op 8 november 2021, met aanvulling op 14 januari 2022, is een verzoek tot overdracht ingediend. Op 3 maart 2022 heeft Ministerie EZK toestemming verleend. Maasland 7 Een splitsingsverzoek ingediend op 10 februari 2021. Een jaar later, op 10 januari 2022, heeft Ministerie EZK het verzoek ingewilligd.	Doorlooptijd tot besluit vergunning is +/- 22 mnd. Verzoek tot overdracht bedraagt +/- 4 mnd Doorlooptijd tot besluit vergunning is +/- 20 mnd. Verzoek tot splitsing bedraagt +/- 12 mnd Doorlooptijd tot besluit vergunning is +/- 6 mnd. Verzoek tot overdracht bedraagt +/- 4 mnd Verzoek tot splitsing bedraagt +/- 12 mnd	dienen. Na deze dertien weken geldt een beslistermijn van zes maanden, die met zes maanden kan worden verlengd (<i>Kamerstukken II</i> 2019/20, 35 531, 3, p. 4). Normaliter moet gerekend worden op een doorlooptijd van minimaal 12 maanden.⁶
4	Omgevingsvergunning / Wabo	Adviesverzoeken Adviesverzoeken ten behoeve van omgevingsvergunning aanvraag inzake de plaatsing en ingebruikname van twee warmtekrachtinstallaties. De omgevingsvergunning in het kader van de Wabo is aangevraagd voor de activiteit: milieu-neutraal veranderen. Er zal een bedrijfsgebouw worden gebouwd waarin de nodige installaties worden opgesteld om uiteindelijk de gewonnen warmte naar de afnemers te kunnen distribueren. Start adviesverzoeken gemeente Westland en		Gemeenten besteden veelal ingewikkelder uitvoeringswerk op het gebied van regelgeving uit aan omgevingsdiensten. Dit zodat bij omgevingsdiensten de kennis en capaciteit kan worden geclusterd. Dit heeft

⁶ <https://ekwadraat.com/diensten/vergunning/mijnbouwwet/>.

		ODH dateren van 21 januari 2021 en februari 2021. In dit kader is er communicatie geweest tussen partijen, o.a. reactie van ODH aan gemeente op 8 maart 2021 met negen aanvullende opmerkingen in het kader van toetsingsadvies. Evenals reactie van ODH op 11 maart 2021 gericht aan gemeente Westland, inhoudende dat geen bodemonderzoek is ontvangen met als gevolg dat geen toetsing kan worden uitgevoerd. Met dagtekening 19 maart 2021 volgde reactie ODH dat toetsingsuitkomst niet akkoord is op drietal geluidsrapportages. HVC gaf in mei 2021 reactie op de opmerkingen van ODH, o.a. door middel van aanvullende tekeningen in het kader van mijnbouwwerk. Aanvraag omgevingsvergunning ingediend, aangaande plaatsing en ingebruikname van twee warmtekrachtinstallaties, op 21 december 2021. EZK heeft op 15 maart 2022 het besluit genomen om de omgevingsvergunning te verlenen.	Van aanvraag tot besluit +/- 3 mnd	echter ook tot gevolg dat adviesaanvragen worden doorgezonden. De reguliere voorbereidingsprocedure van 2 mnd is op deze aanvraag van toepassing. Ten behoeve van een goede beoordeling van de aanvraag besloot EZK beslistermijn met 1,5 mnd te verlengen. Met inachtneming van deze termijnen van orde is er geen vertraging waarneembaar in de doorlooptijden.
5	Stikstofdepositie/ vergunning Wet Natuurbescherming (Wnb).	Bij Wabo traject heeft Provincie Zuid-Holland middels de Omgevingsdienst Haaglanden extra vragen gesteld op het gebied van de Wet Natuurbescherming (Wnb). In dit kader is een noodzakelijk extra memo opgesteld en is een parallel Wnb traject opgestart. Voor Maasdijk heeft de MER beoordeling plaats gevonden en het besluit is op 16 april 2021 afgegeven. Advies Wet Natuurbescherming stikstofdepositieberekeningen ingediend op 26 februari 2021. Reactie Omgevingsdienst Haaglanden volgende op 25 mei 2021 met de vermelding dat het project vergunningplicht heeft. Op 31 augustus 2021 heeft een overleg plaatsgevonden tussen HVC en Ministerie van EZK. Begin september hebben partijen memo van dit gevoerde gesprek uitgewisseld. Op 31 maart 2022 is de vergunningaanvraag Wnb ingediend. De ontvangstbevestiging van de aanvraag volgde op 12 april 2022. Op 12 mei 2022 kwam de ontwerpbeschikking binnen. De ontwerpbeschikking is ingediend en ligt ter inzage tot 25 oktober.	Na indiening stikstofdepositie volgt reactie bevoegd gezag na +/- 3 mnd Indiening vergunningaanvraag tot einde terinzagelegging ontwerpvergunning betreft 7 mnd.	Stikstof is een vertragende factor nu voor de Wnb-vergunning de uitgebreide procedure wordt toegepast. De beslistermijn die in de Wnb is bepaald (13 weken met de mogelijkheid tot éénmalige verlenging met 7 weken) is in de zaken, waarin GS op grond van art. 3:10 van de Awb heeft besloten de vergunning voor te bereiden met toepassing van afdeling 3.4 van de Awb, niet van toepassing. De beslistermijn uit art. 3:18 van de Awb geldt dan, dus uiterlijk zes maanden na ontvangst van de aanvraag.

				Het einde tot de terinzagelegging duurt 7 mnd. Er moet echter reeds na 6 mnd een besluit worden genomen.
6	WATERVERGUNNING I.V.M. LOZEN	<u>Rijkswaterstaat</u> Aanvraag ingediend d.d. 14 januari 2021. Aanvraag ingediend d.d. 26 november 2021. Beschikking Rijkswaterstaat d.d. 17 januari 2022. Beschikking Rijkswaterstaat d.d. 2 mei 2022. De achtergrond van beide aanvragen zien op een wijziging in lozingslocatie. Met andere woorden, in eerste instantie is een aanvraag gedaan voor een andere locatie. Toen is de locatie gewijzigd. Rijkswaterstaat heeft in het besluit opgemerkt dat nieuwe lozingslocatie zich dichtbij de oorspronkelijke lozingslocatie bevindt en er geen negatieve effecten van lozing op oppervlakte water worden verwacht. <u>Hoogheemraadschap van Delfland</u> Er zijn twee vergunningsmeldingen ingediend. 1. Werkputbemaling: Aanvraag ingediend op 4 februari 2022 en vervolgens reactie Waterschap op 10 februari 2022. 2. Onttrekking oppervlaktewater. Aanvraag ingediend op 29 oktober 2021 en vervolgens reactie Waterschap op 28 december 2021, inhoudende dat geen vergunning nodig is, nu blijkt dat het project de grens van de vergunningsplicht niet zal overschrijden.	Doorlooptijd tussen aanvraag en besluit +/- 1,5 mnd Doorlooptijd tussen melding en reactie bevoegd gezag komt neer op 6 dgn en +/- 1 mnd	Nu de reguliere procedure geldt (2 mnd), is de watervergunning tijdig verleend. Hier is geen vertraging in de doorlooptijd waarneembaar.

C Subsidies

7	SDE Geothermie	Maasdijk bestaat uit drie doubletten die achter elkaar geboord zullen worden. Per doublet is de SDE subsidie aangevraagd. SDE 1 en 2 Geothermie Subsidie aanvraag is ingediend op 12 maart 2019. Beschikking tot subsidieverlening volgde op 6 augustus 2019. Herinnering verplichting verstrekken opdracht RVO brief d.d. 5 november 2020. Verzoek uitstel verplichting tot verstrekken van opdracht 28 december 2020.	Subsidieverleningstraject van +/- 4,5 mnd	RVO heeft algemene beslistermijn van iets meer dan 3 mnd (13 weken) na indiening. Deze termijn mag RVO verlengen met nog eens 13 weken indien zij meer tijd nodig achten voor de beoordeling. Met inachtneming van deze termijnen van
---	----------------	---	---	---

		De SDE-subsidie Geothermie – SDE 3 - is verleend op 13 februari 2020. De aanvraag die daaraan vooraf ging is ingediend op 29 oktober 2019. RVO stuurt met dagtekening 18 mei 2020 herinnering in verband met de verplichting tot verstrekken opdracht. Verzoek uitstel verplichting tot verstrekken van opdracht is ingediend op 14 juli 2021. Verzoek wijziging locatie: 17 februari 2020. Reactie RVO wijziging locatie: 21 februari 2020. SDE Subsidie aanvraag project Kralingerpolder Aanvraag ingediend op 29 oktober 2019. Beschikking tot subsidieverlening volgde op 10 maart 2020. Aanvraag overzetting SDE+ subsidiebeschikkingen van ETP naar HVC is ingediend op 2 november 2021. Goedkeuring in reactie RVO volgde op 13 januari 2022.	Subsidieverleningstraject van +/- 3,5 mnd Doorlooptijd 4 dgn Subsidieverleningstraject van +/- 4 mnd Doorlooptijd +/- 2,5 mnd	orde, kan over het verloop van de doorlooptijden worden aangegeven dat deze van een paar dagen tot iets meer dan 1 mnd langer duren dan gebruikelijk.
--	--	--	---	--

D Investeringsbeslissingen

8	Finale investeringsbeslissing (FID)	De FID heeft plaatsgevonden. Dit betrof de beslissing over circa 30% van de projectfinanciering.	-	-
9	Financial close	De Financial Close wordt naar verwachting eind oktober 2022 genomen. Dit is meer dan een jaar later dan bij aanvang geïnitieerd.	-	-

3.2.2 Context Geothermie cluster Polanen

	Item	Beschrijving	Doorlooptijd	Analyse
A Voorfase				
1	Verkenning: haalbaarheidsstudie	Haalbaarheidsonderzoeken o.a. ruimtelijke haalbaarheidsonderzoeken (ladder duurzame verstedelijking) en bodemonderzoeken. Vergunning voor eerste aanzet dateert van voor 2017. Deze vergunning was aangevraagd door een kweker, en is verleend. HVC heeft het project in 2019 overgenomen.	In totaal circa +/- 24 mnd	De haalbaarheids-onderzoeken hebben langer geduurd dan nodig is. Wellicht heeft de overname van het project tot vertraging geleid.

2	MER / Commissie m.e.r.: milieu-effectrapportage (m.e.r.) aanmeldingsnotitie	De aanmeldingsnotitie is op 20 februari 2020 ingediend. Het beoordelingsbesluit van het Ministerie EZK volgde op 12 november 2020. Het Ministerie geeft aan dat geen milieueffectrapport behoeft te worden opgesteld.	Tussen indienen notitie en reactie een doorlooptijd van +/- 9 mnd	Deze doorlooptijd zou korter moeten kunnen zijn. Vraag is of in de toekomst sneller een oordeel kan komen als er vaker vergelijkbare projecten zijn geweest.
---	---	---	---	--

B Omgevingsrechtelijke procedures

3	Opsporingsvergunning mijnbouwwet/ Werkplan boren bij Staatstoezicht op de Mijnen	Wateringen 1 Voor Wateringen 1 is op 6 november 2019 een aanvraag opsporingsvergunning ingediend. (Wateringen 1 volgt uit opsplitsen opsporingsvergunning Den Haag 4 in Den Haag 4a en Wateringen 1). Aanvullingen op aanvraag volgde op 25 februari 2020 alsook op 28 mei 2020. Het bevoegd gezag heeft de vergunning verleend op 3 februari 2021. Vervolgens volgde op 31 mei 2022 een verzoek tot overdracht van deze vergunning. Dit is toegekend op 1 augustus 2022. Wateringen 2 De opsporingsvergunning is verleend op 3 februari 2021. De aanvraag die daaraan vooraf ging, is ingediend op 6 november 2019. (Wateringen 2 volgt uit opsplitsen opsporingsvergunning Den Haag 6 in Den Haag 6a en Wateringen 2). Op 31 mei 2022 is ter zake van deze vergunning een overdrachtsverzoek ingediend. Ministerie van EZK heeft haar toestemming daartoe verleend op 1 augustus 2022.	Doorlooptijd tot besluit vergunning is +/- 15 mnd Verzoek tot overdracht bedraagt +/- 2 mnd Doorlooptijd tot besluit vergunning is +/- 15 mnd Verzoek tot overdracht bedraagt +/- 2 mnd	Volgens de huidige procedure wordt de aanvraag om een opsporingsvergunning gepubliceerd in de Staatscourant, waarna anderen dertien weken in de gelegenheid worden gesteld om een aanvraag voor hetzelfde gebied in te dienen. Na deze dertien weken geldt een beslistermijn van zes maanden, die met zes maanden kan worden verlengd. De doorlooptijden van de casussen zijn niet uitzonderlijk nu uitgegaan dient te worden van 52 weken.
4	Omgevingsvergunning / Wabo	Op 14 augustus 2020 is de aanvraag omgevingsvergunning ingediend. De aanvraag betreft het oprichten en in werking hebben van een mijnbouwwerk inclusief het boren van geothermiebronnen. Evenals het bouwen en aanleggen van de boorlocatie inclusief bijbehorende bouwwerken als tijdelijk kantoor. Vervolgens vond met dagtekening 23 december 2021 een aanvullend verzoek tot wijziging tenaamstelling plaats. Op 28 april 2022 volgde het Besluit van Ministerie van EZK, inhoudende dat de aangevraagde omgevingsvergunningen verleend worden.	Tussen indiening en besluit geldt een doorlooptijd van +/- 21 mnd	De doorlooptijd van de omgevingsvergunning is aanzienlijk langer dan gebruikelijk. Het bevoegd gezag moet binnen zes maanden een besluit nemen, hetgeen niet is gebeurd. Via afstemming met het bevoegd gezag in het voortraject kan het geheel versneld

				worden. Niet voor niets staat in art. 3:18 lid 1 Awb dat zo spoedig mogelijk op de aanvraag moet worden beslist, doch uiterlijk zes maanden na ontvangst van de aanvraag.
5	Stikstofdepositie/ vergunning Wet Natuurbescherming (Wnb).	Verzoek om advies met betrekking tot Wet Wnb is ingediend op 18 februari 2021. Dit verzoek heeft betrekking op realisatie en gebruik van geothermiec centrale op locatie in Monster. Ministerie EZK volgde met een reactie op 11 november 2021. Ministerie geeft aan dat op basis van aangeleverde verzoekstukken geen duidelijkheid kan worden gegeven over of een vergunningsplicht geldt. Verzoek bestuurlijk rechtsoordeel is ingediend op 9 december 2021, gericht aan ODH, met verzoek om oordeel te geven en daarmee te bevestigen dat geen vergunning is vereist in het kader van Wet Wnb.	Tussen indiening en reactie geldt een doorlooptijd van +/- 8 mnd	Dat langere tijd onduidelijk is of een Wnb-vergunning nodig is voor stikstof, is niet ongebruikelijk. Zeker na de uitspraak van 2 november 2022 inzake Porthos (ECLI:NL:RVS:2022:3159) duurt die onduidelijkheid voort.
6	Watervergunning i.v.m. lozen	<u>Rijkswaterstaat</u> Aanvraag vergunning ingediend op 28 oktober 2021. Beschikking van Rijkswaterstaat volgde op 20 december 2021 <u>Hoogheemraadschap van Delfland</u> Op 16 juni 2022 is aanvraag ingediend. Het waterschap gaf haar oordeel – vergunning verleend – op 28 juni 2022.	Tussen indiening en beschikking zit +/- 2 mnd Tussen indiening en beschikking zit +/- 8 dgn	Binnen de maximale termijn van 2 mnd is op de aanvraag beslist. Aldus hier is geen vertraging in de doorlooptijd waarneembaar.
7	Kapvergunning	Aanvraag kapvergunning is ingediend op 2 februari 2022. De gemeente Westland volgde op 18 maart 2022 met een reactie waarin zij aanvullende vragen stelt. Per 21 maart 2022 zijn de aanvullende vragen schriftelijk beantwoord. Besluit kapvergunning verlenen is genomen op 23 mei 2022.	Tussen aanvraag en vergunningverlening zit een doorlooptijd van +/- 4 mnd	Wegens aanvullende schriftelijke vragen is de gewenste reguliere doorlooptijd tussen aanvraag en beoordeling niet gehaald. De gemeente heeft binnen de termijn van orde (2 mnd) aanvullende vragen gesteld en binnen de termijn van orde (nogmaals 2 mnd) vervolgens – na ontvangst

				beantwoording van gestelde vragen – de aanvraag beoordeeld. De vragen zijn binnen de gestelde termijn door aanvrager beantwoord.
--	--	--	--	--

C Subsidies

8	SDE Geothermie	Aanvraag SDE Geothermie subsidie is ingediend op 12 maart 2019. De beschikking volgde op 25 juni 2019. Vervolgens, als onderdeel van de formele vereisten, verzocht RVO tot verstrekken van opdracht op 17 september 2020. Aanvraag tot uitstel tot verplichting voor verstrekking opdracht is ingediend op 17 november 2020. Tussen november 2020 en maart 2023 vond de opdrachtverstrekking plaats. Eind maart bevestigde RVO dat zij de opdracht hadden ontvangen. Op 2 november 2021 is verzoek ingediend tot overzetten van subsidie op een andere entiteit. De RVO heeft dit verzoek goedgekeurd op 13 januari 2022. Voor Madeweg te Monster is op 12 maart 2019 een SDE Subsidie aangevraagd. De RVO heeft deze subsidie verleend op 25 juni 2019.	Subsidieverlening duurt +/- 3 mnd Tussen verzoek naamswijziging en akkoord bevoegd gezag zit +/- 2,5 mnd Subsidieverlening duurt +/- 3,5 mnd	RVO heeft algemene beslistermijn van iets meer dan 3 mnd (13 weken) na indiening. Deze termijn mag RVO verlengen met nog eens 13 weken indien zij meer tijd nodig achten voor de beoordeling. Met inachtneming van deze termijnen van orde, kan over het verloop van de doorlooptijden worden aangegeven dat deze niet langer duren dan gebruikelijk.
9	Kansen voor West 2	Aanvraag ingediend d.d. 21 februari 2020 bij Kansen voor West (samenwerkingsverband Randstadprovincies en de steden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht, gedeeltelijk gefinancierd uit Europese Fonds voor Regionale Ontwikkeling). Beschikking subsidieverlening d.d. 18 december 2020	+/- 10 mnd	De doorlooptijden met een Europese achtergrond kennen een relatief lange doorlooptijd in verhouding tot Nederlandse subsidies. Op basis van ervaring kan worden gesteld dat de doorlooptijd van 10 mnd gebruikelijk is.

D Investeringsbeslissingen

10	Financial close en FID	Wegens de onderlinge samenhang ten aanzien van project financiering heeft HVC aangegeven	-	-
----	------------------------	--	---	---

		dat de FID voor Polanen is uitgesteld tot na de Financial close aangaande Maasdijk. Zonder instap van financiers, waaronder banken, kunnen aandeelhouders van HVC niet beide projecten dragen.		
--	--	---	--	--

3.2.3 Context Geothermiecluster Wippolderlaan

	Item	Beschrijving	Doorlooptijd	Analyse
A Voorfase				
1	Verkenning: haalbaarheids studie	Haalbaarheidsonderzoeken o.a. ruimtelijke haalbaarheidsonderzoeken (ladder duurzame verstedelijking) en bodemonderzoeken. Aanvang dateert van eind 2018.	-	-
2	MER / Commissie m.e.r.: milieueffectrapportage (m.e.r.) aanmeldingsnotitie	Met dagtekening 8 september 2021 kwam Ministerie van EZK met haar reactie dat geen milieueffectrapport hoeft te worden opgesteld. De achterliggende aanmeldingsnotitie is ingediend op 10 mei 2021.	Tussen notitie en reactie bevoegd gezag zit doorlooptijd van +/- 4 mnd.	Dit is geen ongebruikelijke doorlooptijd.

B Omgevingsrechtelijke procedures				
3	Opsporingsvergunning mijnbouwwet/ Werkplan boren bij Staatstoezicht op de Mijnen	Locatie: Den Haag 6 Aanvraag is ingediend op 10 juli 2018. De verlening door Ministerie EZK volgde op 18 september 2018. Vervolgens aanvraag overdracht gedeelte opsporingsvergunning op 6 november 2019, aangevuld 25 februari en 28 mei 2020. Met dagtekening 3 februari 2021 volgde besluit EZK splitsing. Locatie: Den Hoorn Met dagtekening 24 mei 2018 is aanvraag ingediend. Aanvraag concurreerde met een andere aanvraag. Beide aanvragende partijen hebben locatie gewijzigd. Vergunning verlening vond plaats op 20 januari 2020. Nadien verzoek tot overdracht vergunning ingediend op 31 mei 2022. Besluit van EZK overdracht toestemming vond plaats op 1 augustus 2022 Locatie: Kwintsheul 2	Doorlooptijd proces vergunning +/- 2 mnd Doorlooptijd splitsing +/- 15 mnd Doorlooptijd +/- 20 mnd Doorlooptijd overdracht vergunning +/- 2 mnd	Ondanks dat sprake is van concurrentie is de doorlooptijd erg lang. Voor de doorlooptijd dient gerekend te worden op minimaal 13 mnd. Ten aanzien van concurrerende aanvraag het volgende: Indien twee partijen een vergunningsaanvraag indienen voor dezelfde locatie, is de ervaring dat het vervolgens bij het bevoegd gezag – in casu Ministerie EZK - lang duurt voordat partijen te horen krijgen wie de locatie

		Aanvraag overdracht opsporingsvergunning d.d. 18 juli 2019. Publicatie toestemming overdracht vond plaats op 7 november 2019. Aanvraag verlenging geldigheidsduur vergunning op 10 december 2021, aangevuld op 25 februari 2022. Toekennen van het verleningsverzoek door EZK volgde op 3 maart 2022. Opnieuw verzoek tot overdracht vergunning, welke is ingediend op 31 mei 2022. Besluit EZK overdracht toestemming vond plaats op 1 augustus 2022.	Doorlooptijd overdracht vergunning +/- 4 mnd Doorlooptijd verlenging aanvraag +/- 3 mnd Doorlooptijd overdracht vergunning +/- 2 mnd	mag benutten. Voor een voorbeeld verwijzen wij naar het Wippolderlaan cluster, gebied Den Hoorn. Na indiening vraagt het Ministerie EZK advies aan verschillende partijen, waaronder voornamelijk SodM, Gedeputeerde Staten van de Provincie, de Mijnraad en TNO.
4	Omgevingsvergunning / Wabo	Met dagtekening 3 september 2021 is een aanvraag om omgevingsvergunning ingediend. De aanvraag heeft betrekking op de activiteiten bouwen en oprichting. Op 4 oktober 2021 volgde de ontvangstbevestiging van EZK. Laatste stand van zaken betreft: Het ontwerpbesluit en de andere relevante stukken lagen van 14 juli 2022 tot en met 24 augustus gedurende zes weken ter inzage.	> 12 mnd	Deze doorlooptijd is zeer lang. Bij de uitgebreide procedure moet uiterlijk zes maanden na ontvangst van de aanvraag worden besloten, zie art. 3:18 lid 1 Awb.
5	Stikstofdepositie/ vergunning Wet Natuurbescherming (Wnb).	De voortoets inzake Wnb is op 10 maart 2022 ingediend. De Omgevingsdienst Haaglanden heeft vervolgens in haar reactie laten weten zich te kunnen vinden in de aanpak. Inhoudende: HVC heeft AERIUS Calculator gebruikt voor het berekenen van de stikstofdepositie. Op basis van het huidige beleid mag een project pas worden gerealiseerd als geen sprake is van een toename aan stikstofdepositie. Uit de berekeningen middels AERIUS Calculator komt naar voren dat de netto depositie van het project 0,00 mol/ha/jaar bedraagt. Derhalve kunnen significant negatieve effecten op nabijgelegen stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden worden uitgesloten. Verdere vervolgacties zijn niet noodzakelijk.		Alleen door een stikstofdepositie van 0,00 mol/ha/jaar is er geen sprake van vertraging. Na de uitspraak van 2 november 2022 (ECLI:NL:RVS:2022:3159) geldt geen bouwvrijstelling meer voor stikstof. Als er wel stikstofdepositie was geweest, zou er wel verdere vertraging zijn geweest.
6	Watervergunning i.v.m. lozen	Op 3 december 2021 is aanvraag ingediend. Aanvraag ziet op het brengen van stoffen in het oppervlaktewater, afkomstig van het spoelen en testen van aardwarmtebronnen. Voordat officiële aanvraag is ingediend is de aanvraag besproken met Rijkswaterstaat. Rijkswaterstaat volgde met een beschikking op 16 mei 2022.	Doorlooptijd van +/- 4,5 mnd tussen aanvraag en beschikking	Aanzienlijk langer is gedaan over de beslissing op de vergunningaanvraag dan de wettelijke termijn van 2 mnd (met 1,5 mnd verlenging).

C Subsidies				
7	SDE Geothermie	Aanvraag SDE is ingediend op 29 oktober 2019. RVO verleende beschikking met dagtekening 10 maart 2020. Daarop volgde verzoek van RVO, per brief op 16 juni 2021, inzake verstrekken van opdracht voor levering. Met dagtekening 30 juli 2021 is verzoek ingediend tot uitstel aanleveren opdrachtverstrekking. Verzoek tot wijziging van locatie is ingediend op 30 juli 2019. Wijziging van locatie is ingediend bij RVO wegens onder meer wegens omgevingsfactoren en betere realisatie duurzaam glastuinbouwgebied. Met dagtekening 13 januari 2022 heeft RVO afwijzing op dit verzoek kenbaar gemaakt, met als reden dat productie-installatie dient te worden gerealiseerd op locatie waarvoor subsidie is aangevraagd. Er is geen ruimte in subsidiebeleid tot wijziging van locatie. Temeer omdat wordt aangegeven dat de redenen voor wijzigingen al bekend hadden moeten zijn voor het aanvragen van de subsidie. Bezwaarschrift tegen beschikking RVO is ingediend op 23 februari 2022. Nadere motivering volgde op 5 mei 2022.	Subsidieverlening duurt +/- 4,5 mnd	RVO heeft algemene beslistermijn van iets meer dan 3 mnd (13 weken) na indiening. Deze termijn mag RVO verlengen met nog eens 13 weken indien zij meer tijd nodig achten voor de beoordeling. Met inachtneming van deze termijnen van orde, kan over het verloop van de doorlooptijden worden aangegeven dat deze van een paar dagen tot iets meer dan 1 mnd langer duren dan gebruikelijk. De gebruikelijke doorlooptijd van aanvraag tot akkoord (2 mnd) verzoek wijziging van locatie wordt in dit project niet gehaald.

D Investeringsbeslissingen				
8	Financial close en FID	Wegens lopende Wabo bezwaren en onvoldoende afzet realisatie in het verschiet, heeft HVC besloten het Wippolderproject uit te stellen. In dit kader geeft HVC onder meer aan dat de nieuwe planning tot FID/FC nog onbekend is, maar niet voor eind 2023 zal plaatsvinden.	-	-

3.3 Conclusie | Vertraging

Beschrijving vertragsfactoren	
1.	Fragmentatie/ deeloplossingsdenken (<i>focus: warmtesysteem</i>) In algemene zin wordt bij warmte gefragmenteerd gedacht, anders gezegd, 'deeloplossingsdenken'. Dit is onder meer waarneembaar bij een subsidietraject. Een subsidie is namelijk veelal gefocust op enkel de bron. Terwijl het juist meer dan

de alleen de bron is. Het gaat om een volledig systeem over diverse lagen heen. Een ander voorbeeld betreft het wijkgericht-denken van een gemeente, waarbij in deeloplossingen alleen wordt gekeken naar de warmtetransitie van één of enkele wijk(en). Met als gevolg dat een gemeente een warmtetransitie op te kleine schaal bekijkt en zodoende ook minder geneigd is (pro-)actief mee te werken. Het gaat dus om enerzijds fragmentatie in de regelgeving (voorbeeld subsidie) en anderzijds in de toepassing van de regels door bevoegde gezagen (voorbeeld gemeente). De Omgevingswet is bedoeld om juist integraal vanuit de verschillende omgevingsrechtelijke aspecten een project te beoordelen. Aandachtspunt is echter dat veelal de omgevingsvergunningen voor de verschillende activiteiten los kunnen worden aangevraagd zodat de integratie niet verplicht is. De Omgevingswet dient ertoe te leiden dat de verschillende overheden meer samenwerken.

2. Relatief hoge ontwikkelkosten maken dat voorfinanciering een toetredingsdrempel vormt;

Onvoldoende financiële garanties voor initiatiefnemers (focus: warmtesysteem/ geothermie) Bij nieuwe infrastructuur projecten - waaronder een geheel warmtesysteem van netten en bronnen – zit een hoge kostendruk in de aanlegfase. Hierbij geldt dat de aansluitbijdrage een restpost vormt in de financiële business case. Een gevolg betreft het volloopprijs. Ter illustratie, een warmtenet wordt met het oog op 10.000 woningen aangelegd, maar in het eerste jaar worden 1.000 woningen aangesloten. De aansluitbijdrage is dan niet gemaximeerd. Dit is het volloop risico van niet en/of te laat aansluiten van vastgoed. Zo'n vertraging en/of het überhaupt niet kunnen aansluiten, resulteert in het niet halen van marges. Volledigheidshalve dient te worden benadrukt dat het volloopprijs met name aanwezig is bij projecten in de gebouwde omgeving. De warmteprojecten voor bijvoorbeeld de glastuinbouw kennen andere specifieke financiële risico's. Al met al kan wel worden gesteld dat het niet suboptimaal benutten van de infrastructuur een volloopprijs betreft. Dit laatste is een vertragend element in het gehele warmtesysteem plaatje. In het verlengde van bovenstaande punt over het volloopprijs, is tevens de noodzaak om meer te opereren richting een CAPEX subsidie. Laatstgenoemde treft niet alleen de relatief kleinere spelers, maar ook de grotere spelers die meer projecten tegelijkertijd willen ontwikkelen (portfolio operators). Als voorbeeld kan het project 'Wippolderlaan' van HVC worden aangehaald. De spelers op het gebied van warmte zijn in verhouding tot andere hernieuwbare energiemarkten relatief klein. Echter heerst – zoals op de wat relatief meer volwassen markten als zon- en windenergie – een behoefte aan voorfinanciering. De relatief grote groep van spelers hebben een dusdanig kleine omvang waardoor voorfinanciering niet, tot slecht mogelijk is. Met andere woorden, de meeste spelers op het gebied van warmte kunnen deze voorfinanciering niet dragen.

3. Terughoudendheid van bevoegd gezag in het wijzigen van vergunde subsidies en verleende

vergunningen (focus: warmtenet) De inzet van warmte betreft een combinatie van bron, infrastructuur en levering. Essentieel in elk onderdeel is de afhankelijkheid van geschikte locaties. Voorafgaand aan een geschikte bron, worden meerdere locaties onderzocht. Telkens wordt een analyse op een potentiële bron losgelaten. Vervolgens - na exploitatie - wordt de warmte vervoerd naar afnemers. De infrastructuur omvat een zoektocht naar de zo kort mogelijke en beschikbare route, én waarbij veelal gemeentegrenzen worden overschreden. Daarbij volgt tevens een aanknoping met andere warmtesystemen, alsook nieuwe vraag en aanbod mogelijkheden. Uit voorgaande volgt dat de kaders bij de aanleg van bronnen en netten verschuiven. Resulterende in eveneens een benodigde verschuiving in de aangegeven kaders van een vergunning. Met andere woorden, een verandering in een locatie, vraagt om aanpassing van een afgegeven vergunning. Uit de praktijk blijkt dat de vergunningen voor geothermie vaak voor te kleine kavels afgebakend worden, terwijl juist in het geheel bezien warmteprojecten ruimte behoeven. Als voorbeeld kan het Maasdijk – Westland Zuidwest project van HVC worden aangehaald. In eerste instantie was het desbetreffende gebied aan een andere partij vergund. Na verloop van tijd heeft deze partij zich uit het gebied teruggetrokken, waardoor deze voor HVC vrijkwam. Bij EZK is vervolgens een verzoek 'aanpassing bereik opsporingsvergunning' ingediend. Het heeft HVC enige moeite – en dientengevolge

vertraging – gekost om dit teruggetrokken deel op enige wijze ten behoeve van het HVC Maasdijk project te stellen.

4. **Geen samenloop ondergrondse en bovengrondse vergunningen** (*focus: warmtenet*) Ten aanzien van de omgevingsrechtelijke procedures kent een gemiddeld geothermie cluster circa 50 tot 75 vergunningen en planologische plannen. Verdeeld over zowel bovengrondse, als ondergrondse trajecten. Samenloop van ondergrondse en bovengrondse vergunningen kan verbeterd worden, dan wel worden gebundeld. Momenteel staan aanpassingen in de Mijnbouwwet op de planning. Voor warmteprojecten zijn communicatie rondom concrete wijzigingen evident. Immers de reeds opgedane kennis over hoe onder meer bepaalde vergunningen boven- en ondergronds dienen worden aangevraagd, is na wetswijziging niet meer toepasbaar op nieuwe projecten.
5. **Geen verdiscontering van publieke waarde van warmtenetten** (*focus: warmtenet*) De publieke waarde van warmtenetten wordt niet verdisconteerd in de financiële waarde.
6. **Terughoudendheid bij bevoegd gezag in toepassing van aannames bij aanvraag (omgevings-)vergunning** (*focus: geothermie*) Bij geothermie dienen de in te kopen werkzaamheden en installaties Europees aanbesteedt te worden. Pas nadat zekerheid is verkregen over de financiering van een geothermie project, worden de aanbestedingstrajecten in gang gezet. Als onderdeel van het rondkrijgen van de financiering is een omgevingsvergunning vereist. Bij de omgevingsvergunning dient echter een zo specifiek mogelijke omschrijving te worden gegeven van de te gebruiken installaties en specificaties. Dit brengt nadelen met zich. Aangezien het proces van aanbesteden pas later in gang wordt gezet, zijn de gewenste specifieke zaken niet, tot beperkt, voorafgaand aan te geven. In de praktijk worden daarom bij aanvraag veelal aannames gebruikt. Nadien worden de specifieke zaken pas verder uitgewerkt. Het gebruik van aannames stuit vaak op nadere vragen van het bevoegd gezag en dientengevolge een vertraging in het vergunningsaanvraagtraject.
7. **Te beperkt aanbod en onjuiste scope subsidies** (*focus: geothermie*) Er zijn te weinig geschikte subsidies die de focus op warmte goed omvatten. Daarnaast is de scope van de bestaande subsidiemogelijkheden met name gericht op de bron. Er zijn onvoldoende mogelijkheden voor de andere cruciale onderdelen, zoals 'infrastructuur' en 'levering'. Verscheidene partijen hebben als gevolg hun eigen subsidieregeling hebben opgesteld. Op deze wijze kan beter balans worden gegeven aan financiering voor zowel de voor- als achterkant, én is er meer oog op concrete zaken, zoals overdimensionering. Evenwel kost het vormgeven van idee tot een volledige in werking zijnde nieuw subsidieregime, jaren. Zo heeft WarmtelinQ een eigen subsidieregeling opgetuigd, wat zeven tot acht jaar heeft geduurd om te ontwikkelen. Onder meer de inrichting van spelregels vraagt veel tijd. Een ander voorbeeld betreft het bundelen van subsidiepotten teneinde een financiering rond te krijgen voor koppelleidingen. Koppelleidingen zijn een voorbeeld van project overschrijdende zaken waar huidige subsidieregimes niet op zijn ingespeeld. Na circa tien jaar lang structureel overdimensionering aan de kaart te stellen, heeft HVC vanuit het Klimaatakkoord hiervoor een subsidie van 4,5 miljoen gekregen. Deze pot, gecombineerd met tweetal andere subsidiepotten, hebben er vervolgens toe geleid dat HVC financiering rond heeft kunnen maken voor een koppelleidingen project. Wat deze voorbeelden laten zien, is dat door gebrek aan voor warmte juist afgestemde subsidieregelingen, partijen noodgedwongen veel tijd moeten steken in het optuigen van alternatieve routes.
8. **Buitenproportionele specificaties bij subsidieaanvragen** (*focus: geothermie*) De huidige subsidieaanvragen vereisen veel specificaties. Het gaat niet alleen om de hoeveelheid maar ook de mate van detaillering van de benodigde gegevens voor een aanvraag. Warmte gerelateerde subsidies vragen momenteel – net als niet-warmte gerelateerde subsidies – de aanlevering van een volledige business

case. Veel geothermie partijen bevinden zich hierdoor in een spagaat. Of anders gezegd, het - ook wel te formuleren als - 'kip/ei-problematiek doet zich voor. Deze problematiek houdt het volgende in: een subsidie is nodig om het financiële plaatje rond te krijgen, waarna pas het traject van start kan gaan. Echter dient de subsidieaanvraag dusdanig concreet te zijn, dat eigenlijk het project al moet zijn aangevangen. Bijvoorbeeld dat vergunningentraject dient te zijn afgerond en de (technische) voorbereidingen gaande zijn. Hierbij dient te worden opgemerkt dat momenteel bestaande subsidiëring van enkel aansluitingen dit aangehaalde kip-ei probleem niet doorbreekt. De gestelde vereisten na verkrijging van de SDE-subsidie zijn gezien het bovenstaande kip/ei-problematiek ook strak ingestoken. Neem bijvoorbeeld het vereiste om de opdracht voor levering te verstrekken. Bij geothermie wordt dan meestal de opdracht voor de boortoren aangehouden. Echter, na het verkrijgen van de subsidie kan pas concreet aan het werk worden gegaan. De aannames in de subsidieaanvraag kunnen dan pas worden getoetst. Onder meer of een bepaalde locatie inderdaad geschikt is als geothermie bron zoals lijkt op basis van de opgestelde inschattingen. Dientengevolge valt de opdracht voor de boortoren vaak later dan het vereiste moment vanuit de SDE-beschikking.

9. **Geothermie past niet in huidig stikstofbeleid** (*focus: geothermie*) Alle projecten die stikstof op Natura 2000-gebieden deponeren, moeten aan regelgeving voldoen. Echter, warmteprojecten passen niet goed in het huidige Nederlandse stikstofbeleid. Temeer nu het huidige beleid geen link maakt tussen de huidige uitstoot van een warmteproject en de verlaagde uitstoot dat dat warmteproject op lange termijn genereert. Zodoende maken de huidige stikstofregels het voor warmteprojecten lastig om vergund te kunnen worden. Zeker na de uitspraak van 2 november 2022 (ECLI:NL:RVS:2022:3159). Het komt in de praktijk neer op het tussen partijen uitdoktoren van een gepaste toepassing van het beleid op een warmteproject. Dit resulteert in onder meer onduidelijkheid en vertraging in de doorlooptijden van projecten.
10. **Vertragingen bevoegd gezag** (*focus: bevoegd gezag*) In het verlengde van de reeds gemaakte opmerkingen over bevoegd gezag in bovenstaande waarneembare vertragingen, vormen ook andere elementen van de huidige handelswijze van bevoegd gezag belemmeringen in de doorlooptijden. Hieronder is de kern weergegeven.
 - A. **Capaciteitsproblemen resulteren in onderbezetting en gebrek aan kennis en ervaring**
Gemeenten kiezen ervoor om zich bij vergunningverlening en bestemmingsplannen te laten bijstaan door uitvoerende omgevingsdiensten. Dit vanwege een gebrek aan kennis en ervaring bij gemeenten. De casussen schetsen een beeld waarbij ook de omgevingsdiensten worstelen met kennis nu zij hiermee weinig ervaring hebben.
 - B. **Gebrek aan urgentie zorgt voor weinig en te trage (pro-)actieve medewerking** Als concreet voorbeeld kan het toezenden van een ontvangstbevestiging zijn. Na indienen van een aanvraag kan het voorkomen dat een bevoegd gezag na één a anderhalve maand een ontvangstbevestiging toestuurt. Vanuit het perspectief van de aanvrager, geeft dit een gevoel van gebrek aan urgentie. Dit suggereert dat in de tussentijd weinig met de aanvraag is gedaan.
 - C. **(Schijn van) Willekeur bij beoordeling van projecten** Projecten die dezelfde relevante uitgangspunten hebben worden bij hetzelfde bevoegde gezag soms op andere wijze behandeld. Inhoudende dat project A op bepaalde gronden vergunning heeft verkregen, maar dat project B op dezelfde gronden geen vergunning verkrijgt. Vanuit het perspectief van de aanvrager zijn project A en project B in wezen identiek als het gaat om de fundamentele zaken welke centraal staan in de aanvraag. Het daaropvolgende onbegrip en de tijd om dit aan bevoegd gezag duidelijk te maken, zorgt voor vertraging bij project B.

- D. De afhankelijkheid en de hoeveelheid aan schakels tussen bevoegde gezagen onderling en hun externe adviseurs** Als voorbeeld van de wisselwerking tussen bevoegde gezagen, het volgende: een vergunning wordt aangevraagd bij bevoegd gezag Ministerie EZK. EZK dient de aanvraag te beoordelen en heeft daarbij input van de Omgevingsdienst Haaglanden (ODH). Om input van ODH te verkrijgen, verzoekt EZK via de gemeente Westland om input. Immers, de gemeente Westland registreert ODH op het gebied van warmteprojecten. De hoeveelheid en afhankelijkheid aan en tussen schakels wekken op deze wijze vertraging op. Een ander voorbeeld betreft de wijze waarop een bevoegd gezag omgaat met de ingewonnen adviezen van derde partijen, externe adviseurs als TNO. Uit ervaring blijkt dat de adviezen van deze partijen niet eerst worden doorgelezen respectievelijk een dubbele check ondergaan op inhoudelijke juistheid, alvorens een conclusie wordt getrokken en de aanvrager van een vergunning op de hoogte wordt gesteld. Deze filterfunctie is evenwel van evident belang. De automatische aanname dat kennis en kunde bij een partij aanwezig zijn, vormt een belemmering in de voortgang van energietransitie projecten. Om dit te benadrukken, geven wij het voorbeeld van een externe partij welke bij een vergunningsaanvraag het gebruik van vloeistof x aankaartte bij de boorfase. Zonder enige filterfunctie is dit vervolgens door het bevoegde gezag aangekaart bij de aanvrager. De aanvrager heeft vervolgens nader moeten verklaren dat vloeistof x nooit bij een boorfase aan bod komt.
- E. Onduidelijkheden in de mate van participatie** Niet elk project leent zich voor volledige participatie. Bij warmteprojecten kan het immers voorkomen dat er geen andere opties zijn, in bijvoorbeeld de locatie van een onderstation. Onduidelijkheid over deze feiten en de mate waarin daarop vervolgens kan worden geparticipeerd, zorgt voor vertraging. Participatie is één van de pijlers van de Omgevingswet. Overheden dienen niet een zware vorm van participatie voor te dragen als er geen alternatieven zijn.
- F. Geen duidelijkheid over wie welke verantwoordelijkheden draagt** De taakverdeling en zodoende ook het 'eigenaarschap' van een bepaalde taak, tussen betrokken bevoegde gezagen is niet altijd duidelijk voor deze desbetreffende gezagen. De combinatie van bovenstaande elementen zorgt voor het niet halen van termijnen van orde bij onder meer de Wabo-vergunning. Zo kan een vergunningstraject van aanvraag tot verlening zelfs oplopen tot één of anderhalf jaar. De onzekerheid gedurende het aanvraagtraject heeft zijn weerslag op warmteprojecten. De aanvrager weet niet waar hij aan toe is. Naast onzekerheid en de vertraging in het project, heeft zo'n lange looptijd ook zijn negatieve weerslag op de inhoud van de aanvraag. Ter illustratie, een in de aanvraag gehanteerde berekening, kan na anderhalf jaar wellicht bij het bevoegd gezag niet meer als een correcte berekening worden beschouwd. Anders gezegd, een door het bevoegd gezag opgelegde berekening kan in de loop van de lopende vergunningsaanvraag worden gewijzigd door toedoen van nieuw beleid aan de zijde van het bevoegd gezag. Er zijn geen consequenties gesteld voor bevoegd gezag in het geval zij niet de termijnen van orde halen. Tot slot, is het vermeldingswaardig dat langlopende relaties met bevoegd gezag een relatief soepele samenwerking teweegbrengen. Als voorbeeld kan de gemeente Westland worden gegeven. Bij meerdere geothermie projecten binnen één en dezelfde gemeente, kan de band tussen de gemeente en de betrokken partijen rondom een warmteproject goed samensmelten. Zo kan een nieuw warmteproject in deze gemeente daar profijt van hebben. Immers de gemeente heeft al een leercurve ten aanzien van warmteprojecten doorgemaakt. Dit in tegenstelling tot gemeentes waar nog geen leercurve is, respectievelijk een warmteproject waar twee of meer gemeentes hun visie op hebben.

3.4 Versnellingsopties

Beschrijving suggesties voor versnelling

1. **Urgentie en aandacht voor warmte bij beleid, o.a. bewustwording dat projecten sequentieel worden uitgevoerd, verdiscontering van publieke waarde van warmtenetten en overdimensionering** (*focus: warmtesysteem*) In algehele zin kan worden opgemerkt dat meer aandacht voor warmte moet komen in (nieuw) beleid. Het gaat dan om alle facetten van een warmteproject: van het systeem tot aan de bron, alsook om zowel nationaal, provinciaal en lokaal beleid. Bijvoorbeeld in de RES is dit niet afdoende, aangezien de RES enkel gaat over het element 'warmteopwekking' en niet over ook vraag en distributie. Met meer aandacht, kan meer begrip en kennis voor projecten worden bewerkstelligd, hetgeen op haar beurt de bewustwording van urgentie zal bevorderen. Zo volgt er hopelijk meer besef dat geothermie projecten sequentieel worden uitgevoerd. Inhoudende dat de elementen van een project het daaropvolgende project beïnvloeden. Het gaat om bouwen aan vertrouwen en een gezamenlijke kennisbasis. Urgentie en aandacht dragen bij aan de verdiscontering van publieke waarde van warmtenetten. De focus moet volgen op het verwezenlijken van een integraal systeem, waarbij de grote uitdaging ligt om collectieve keuzemomenten en meerjarige planning te maken. Ter illustratie, geothermie is bij uitstek geschikt voor bestaande bouw, maar behoeft een duidelijk sturend beleid. Een beleid dat bijvoorbeeld stelt dat x% van de warmtevraag zal worden ingevuld door geothermie in een bepaald gebied. Duidelijke afspraken – 'rechte rug'. Mede in het kader van bewustwording over het gegeven dat warmteprojecten fungeren in een systeem, moet meer aandacht komen voor overdimensionering. Bijvoorbeeld, op voorhand meer warmteleidingen aanleggen, dan dat in de eerste periode van geothermie nodig zal zijn. Het betreft niet alleen meer (koppel)leidingen, maar ook de dikkere buizenstelsels die niet op volledige capaciteit gebruikt kunnen worden. Het is een kwestie van voortborduren op een grotere vraag en aanbod in de toekomst.
2. **Focus op financiële garanties aan met name de voorkant van een project** (*focus: warmtesysteem*) Een warmtesysteem kent geen duidelijk afgebakende businesscase. Een warmtesysteem wordt door de jaren heen gevormd door middel van de infrastructuur van netten en geothermie bronnen. Pas na een aantal jaren wordt duidelijk wat de financiële consequenties zijn van zo'n systeem, en, of er bijvoorbeeld een onrendabele top is. Om toch een project van de grond te krijgen, is behoefte aan het wegnemen van financiële risico's bij met name de start van een project. Bijvoorbeeld door een dekking van het volloopriscio of door focus op subsidiëring van de CAPEX.
In aanvulling op de insteek van CAPEX subsidiëring kan worden vermeld dat HVC momenteel bezig is met een Proeftuin Aardgasvrije Wijken (PAW) project in Pijnacker. Samen met de gemeente worden circa 1.400 grondgebonden woningen aangepakt. In dit kader wordt verkend of door middel van een CAPEX (niet-gebouw gebonden infrastructuur) gedreven inzet van de subsidie kan leiden tot voorspelbaarheid in aansluitbijdrage en gedeeltelijke loskoppeling van het beslismoment. Ten aanzien van het volloopriscio in met name de gebouwde omgeving, kan vertraging worden verkleind door deze af te dekken op provinciaal en rijksniveau. Het draagt bij aan de betaalbaarheid van de energietransitie als de overheid (een deel van) het risico kan wegnemen bij de partijen.
3. **Het bundelen van vergunningen, zowel de boven- als ondergrondse** (*focus: warmtenet*) Als reeds gesteld, kent een gemiddeld geothermie circa 50 tot 75 vergunningen en planologische plannen. Een snellere realisatie behoeft – naast een snellere doorlooptijd van de behandeling – ook het terugbrengen van het aantal achter elkaar lopende procedures. Dit kan door meer vergunningen in één keer aan te vragen, liefst gecoördineerd met het planologische plan. Nadeel daarbij is wel dat als het planologische plan door de bestuursrechter wordt vernietigd, de op grond daarvan verleende omgevingsvergunningen vermoedelijk ook worden vernietigd.

4. **Verregaande wijzigingen mogelijk maken in verleende subsidies en vergroten subsidieaanbod** (*focus: geothermie*) Het huidige subsidielandschap is niet juist en afdoende ingericht op warmteprojecten. Zoals aangestipt onder de waarneembare vertragingen, kan het aldus voorkomen dat locaties volledig tot in de kleinste nauwkeurigheid bekend moeten zijn bij subsidieaanvraag terwijl juist na subsidie toekenning men deze locaties volledig op geschiktheid zal gaan toetsen. Naast de focus van een juiste CAPEX subsidiëring aan het begin van een project, zal bijsturen en correcties in de verleende subsidies, tijdens, dan wel naderhand, op basis van de ontwikkelingen gedurende zo'n project mogelijk moeten zijn. Naast het creëren van flexibiliteit in bijsturen, dienen subsidies alle fasen van een warmtesysteem te omkleden. Aldus niet alleen bron, maar eveneens transport en levering. Dit onderzoek draagt de volgende suggestie als oplossingsrichting aan. Heroverweging van de subsidievormgeving moet plaatsvinden. Een algeheel kader moet worden afgebakend waarin de basis vereisten van het toekennen van een subsidie worden omkleed. Het is aanbevelenswaardig om dit algehele kader regio/gebiedsgericht aan te kleden. Immers, warmteprojecten blijven altijd gebonden aan lokale feiten en omstandigheden. Na een 'go' vanuit het algehele kader kunnen vervolgens stapsgewijs kaders worden opgezet die afdoende flexibiliteit geven in mogelijke wijzigingen tijdens een subsidie verleend project. Bijvoorbeeld wanneer een exacte locatie pas duidelijk wordt na verlening van de vergunning.
5. **Verregaande wijzigingen mogelijk maken in verleende vergunningen** (*focus: warmtenet*) Ook vergunningen afgeven op basis van gefundeerde aannames en bijbehorende kaders, versnelt warmteprojecten. Zodoende werpt een goed voorbereidingsproces zijn vruchten af. Zie voor verdere uitleg '4. Ander subsidiekader'.
6. **Duidelijk stikstofbeleid** (*focus: geothermie*) (zie ook **Casus D Versnellingsoptie D. 1 (Het probleem van stikstofdepositie en natuurherstel in Nederland oplossen)**) Dit onderzoek onderstreept ook een wens om duidelijk stikstofbeleid voor warmte te ontwikkelen. Het huidige beleid houdt onvoldoende rekening met de inpassing van geothermie. In afwachting van rechtspraak en nieuwe wet- en regelgeving worden geen nadere oplossingsrichtingen uitgedacht. Andere ecologische onderbouwing moet mogelijk worden gemaakt. De insteek van stikstof bij vergunningsaanvragen is voor warmteprojecten onredelijk. De insteek betreft namelijk de volledige capaciteit, hetgeen juist bij warmteprojecten bij hun aanvang een lastig verhaal is. De insteek moet worden verlegd naar het reduceren van capaciteit met de vraag 'wanneer'. Extern salderen moet mogelijk blijven. Voorheen werden de stikstofdeposities van het warmteproject gesaldeerd met de vermeden emissies en deposities van de tuinbouwkasbedrijven die de aardwarmte geleverd kregen. Het bevoegd gezag heeft echter geoordeeld dat extern salderen in deze casus niet mogelijk is. Momenteel dient aldus separaat een Wnb-vergunningstraject te worden opgestart.
7. **Participatie omgeving afhankelijk maken van het al dan niet bestaan van alternatieve mogelijkheden voor het project** (*focus: bevoegd gezag*) Niet elk project leent zich voor volledige participatie. Er is noodzaak om bewustwording en begrip te creëren dat participatie afhankelijk van de specifieke omstandigheden van een bepaald project soms slechts beperkt mogelijk is. Onder meer vroegtijdig duidelijkheid geven is belangrijk, zodat geen verwachtingen worden gewekt dat geparticipeerd kan worden in zaken waarin geen alternatieven beschikbaar zijn. Als voorbeeld kan worden gedacht aan het meepraten over een locatie van een onderstation. Participatie kan dan enkel wanneer meerdere opties mogelijk zijn voor het desbetreffende onderstation.
8. **Toepassing maatregelen TK-brief versnelling voor gas op zee voor geothermie⁷**

⁷ Versnellingsplan gaswinning Noordzee, *Kamerstukken II* 2021-22, 33529, 1058.

“1. Vooroverleg: bij nieuwe aanvragen wordt met alle partijen binnen het vergunningentraject een vooroverleg gevoerd. Partijen bespreken in het vooroverleg de procedure, de in te dienen informatie en het omgevingsmanagement. Daarnaast dient een vooroverleg als kennismaking tussen alle partijen, zodat ze elkaar beter kunnen vinden om knelpunten in het vervolgproces beter en sneller op te lossen.

2. Helderheid aan de voorkant: de mijnbouwbedrijven krijgen een overzicht van in te dienen informatie voor een vergunningsaanvraag. Aanvragers geven aan dat het voor hen niet altijd duidelijk is wat er precies ingediend moet worden. Ik zal samen met de adviseurs bepalen welke informatie ingediend moet worden. In sommige gevallen vragen adviseurs om informatie die niet wettelijk vereist is, maar die de beoordeling van een aanvraag kunnen vergemakkelijken.

3. Betere communicatie: binnen EZK worden accounthouders aangesteld die als aanspreekpunt dienen voor de aanvrager van een vergunning, waardoor een meer gestroomlijnd proces mogelijk is.

4. Aanhouden en waar mogelijk versnellen van (advies)termijnen: de gestelde termijnen worden niet altijd aangehouden. Ik zal afspraken maken met de wettelijke adviseurs over de adviestermijnen. Hierbij onderzoek ik ook of voor offshore-vergunningen de adviestermijnen verkort kunnen worden. De aanvragen voor winning op zee zijn vaak minder complex dan voor op land. Daarnaast kunnen mogelijk ook de termijnen beperkt worden voor het wijzigen van winningsvergunningen of instemmingsbesluiten.

5. Afspraken maken met de (wettelijk) adviseurs over de reikwijdte van adviezen: in sommige gevallen gaan adviezen verder dan wat er is verzocht in de adviesvraag. Dit kost tijd in opstellen van het advies en in het verwerken van het advies door de aanvrager van de vergunning of door het ministerie. Ik zal langs deze lijnen het vergunningentraject beter voorspelbaar maken zonder aan de inhoudelijke randvoorwaarden te tornen. Ik zal de Kamer voor het einde van het jaar nader informeren over de afspraken die ik gemaakt heb met de (wettelijk) adviseurs over de termijnen en de reikwijdte van de adviezen.”

4 Casus D Porthos CCS

4.1 Project

	Item	Beschrijving
1	Type project	CCS, later mogelijk ook CCU
2	Korte beschrijving project	Porthos is een Carbon Capture and Storage project (CCS). Porthos is een samenwerkingsinitiatief tussen Havenbedrijf Rotterdam N.V., N.V. Nederlandse Gasunie en Energie Beheer Nederland (EBN). Porthos staat voor Port of Rotterdam CO2 Transport Hub and Offshore Storage. De kern van Porthos betreft de aanleg van een backbone systeem voor de transport en opslag van CO2. De CO2 van de industrie uit de Rotterdamse haven wordt getransporteerd en opgeslagen in de lege gasvelden onder de Noordzee. Werking van het systeem De CO2 die door Porthos wordt getransporteerd en opgeslagen, wordt afgevangen door verschillende bedrijven. De bedrijven leveren hun CO2 aan een verzamelleiding die door het Rotterdamse havengebied loopt. Vervolgens wordt de CO2 in een compressorstation op druk gebracht. De CO2 gaat per onderzeese pijpleiding naar een platform in de Noordzee, circa 20 km uit de kust. Vanaf het platform wordt de CO2 in lege gasvelden gepompt. Porthos gaat circa 37 Mton CO2 opslaan, dat is circa 2,5 Mton CO2 per jaar gedurende 15 jaar.⁸ Carbon Capture and Utilisation (CCU) We begrijpen dat het doel van Porthos is om zoveel mogelijk CO2-emissiereductie te bereiken, vandaar dat er nu gewerkt wordt aan permanente opslag van CO2. Met haar eerste vier klanten is overeengekomen dat Porthos gedurende een periode van 15 jaar CO2 zal opslaan in de geologische opslag. Als er in de toekomst vraag komt voor herbruikbare CO2 (Carbon Capture and Utilisation, CCU) dan kan de transportinfrastructuur behulpzaam zijn om afgevangen CO2 beschikbaar te stellen voor hergebruik, aanvullend op de mogelijkheid voor permanente opslag. Volgens de huidige regelgeving heeft een bedrijf dat CO2 afvangt en levert voor hergebruik voor de afgevangen CO2 CO2-emissierechten nodig in het kader van het Europese emissierechten systeem (ETS). Voor het opslaan van CO2 heeft een bedrijf geen CO2-emissierechten nodig. Dit maakt CCU minder interessant voor deze bedrijven.⁹ Inpassingsplan en vergunningen Voor de realisering van het Porthos-project zijn diverse vergunningen nodig. Bij het aanvragen van de vergunningen is onderscheid gemaakt in fase 1, fase 2 en fase 3 (ook wel mandje 1, 2 en 3). Voor de analyse van vertraging en versnelling ligt de nadruk op het inpassingsplan en de fase 1 vergunningen. In het omgevingsrecht wordt de planologische toestemming (inpassingsplan) vaak als belangrijkste gezien om een

⁸ Website Porthos <https://www.porthosco2.nl/project/>

⁹ MER Porthos - CO2 transport en opslag, 1 september 2020, p. 8.

		project te realiseren. De Raad van State deed 2 november 2022 uitspraak over het inpassingsplan en de fase 1 vergunningen (ECLI:NL:RVS:2022:3159).	
3	Type coördinatie	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) via de Rijkscoördinatieregeling (RCR) (zie art. 141a Mijnbouwwet), en Provincie Zuid-Holland Crisis- en herstelwet (Chw) van toepassing	
4	Fase	Planologische en vergunningenfase	
5	Beleidskader	Nationale beleidscontext • Klimaatakkoord actualisatie • CES actualisatie • MIEK actualisatie (november 2022) • PIDI actualisatie • RES 2.0 actualisatie • Programma Energiehoofdstructuur • Programma Energiesysteem 2050 • NOVEX Haven/stad Rotterdam e.a. • Beleidsplan waterstof • Subsidieregelingen SDE/RRF .../Klimaatgelden	• VTH-stelsel Europese beleidscontext • Fit for 55 Package • REPowerEU • Decarbonisation Package • European Emission Trading System (ETS) • Ten-E • Projects of Common Interest • IPCC
6	Betrokken partijen	• Ministerie van Economische zaken en Klimaat (EZK) • Gemeente Rotterdam • Gemeente Westvoorne • Gemeente Brielle • DCMR Milieudienst Rijnmond (DCMR) • Rijkswaterstaat (RWS) • Omgevingsdienst Haaglanden (ODH) • Provincie Zuid-Holland (PZH)	• Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond (VRR) • Kustwacht • Divisie Havenmeester Rotterdam (DHMR) • ProRail • Waterschap Hollandse Delta • Staatstoezicht op de mijnen (SodM) • Hoogheemraadschap van Delfland

4.2 Proces

	Item	Beschrijving	Doorlooptijd	Analyse
A Voorfase				
1	Verkenning: haalbaarheidsstudie, c-NRD en NRD	Haalbaarheidsstudie In september 2017 is Porthos gestart met een haalbaarheidsstudie. Afronding haalbaarheidsstudie was in april 2018 . ¹⁰ <i>c-NRD / NRD</i>	Doorlooptijd van de haalbaarheidsstudie was +/- 8 mnd Doorlooptijd tot c-NRD was	Het betreft een normale doorlooptijd voor een project van deze omvang en complexiteit. De behandeltermijnen van de Commissie m.e.r. bleken langer

¹⁰ PORTHOS: PORT OF ROTTERDAM CO2 TRANSPORT HUB & OFFSHORE STORAGE, Een CCUS haalbaarheidsstudie voorafgaand aan een grootschalige demonstratie OPENBARE SAMENVATTING

<https://projecten.topsectorenergie.nl/storage/app/uploads/public/610/163/ca4/610163ca4fcab619786831.pdf>

		Vervolgens is gewerkt aan de voorbereiding van de Conceptnotitie Reikwijdte en Detailniveau (c-NRD). In dit document wordt uiteengezet waarom de initiatiefnemers hebben besloten tot het Porthos project en wat er in het uiteindelijke Milieu Effect Rapport (MER) beschreven gaat worden. Adviesaanvraag bij de Commissie m.e.r. inzake NRD op 25 juli 2018.¹¹ De publicatie van de c-NRD was op 8 februari 2019.¹² Met een ter inzage legging van 8 februari t/m 21 maart 2019. Op 2 mei 2019 heeft de Commissie m.e.r. het advies over reikwijdte en detailniveau van het milieueffectrapport uitgebracht.¹³ Vervolgens is op basis van het advies van 2 mei 2019 en op basis van besprekingen met het bevoegd gezag de definitieve Notitie Reikwijdte en Detailniveau NRD vastgesteld op 29 juni 2019.¹⁴	+/- 10 mnd En tot definitieve NRD +/- 4 mnd Advies over NRD voor Commissie: +/- 10 mnd <u>Totale doorlooptijd</u> vanaf de eerste bijeenkomst (sept 2017) t/m definitieve NRD (29 juni 2019) was circa <u>22 maanden</u>.	dan vooraf gepland. Zie ook paragraaf 2 hieronder.
2	MER / Commissie m.e.r.: milieueffectrapportage (m.e.r.) aanmeldingsnotitie	Voor het verkrijgen van een aantal van de vergunningen is een project-MER nodig. Het Inpassingsplan is ook m.e.r.-plichtig, door middel van een Plan-MER. Het Plan-MER is in deze gecombineerd met het Project-MER.¹⁵ Milieueffect rapportage (m.e.r. / MER): - Aanvraag toetsingsadvies bij de Commissie m.e.r. d.d. 19 mei 2020. - Voorlopig advies uitgebracht d.d. 8 december 2020.¹⁶ - Aanvulling aanvraag toetsingsadvies bij de Commissie m.e.r. d.d. 8 december 2020. - Advies uitgebracht d.d. 4 februari 2021.¹⁷	Advies over MER Definitief: +/- 9 mnd <u>Doorlooptijd van de MER +/-1,5 jaar</u>	De behandeltermijnen van de Commissie m.e.r. bleken langer dan vooraf gepland. De vertraging is vooral erin gelegen dat na het voorlopig advies van de Commissie m.e.r. opnieuw een aanvulling ter beoordeling aan de commissie is voorgelegd op 8

¹¹ <https://www.commissiomer.nl/adviezen/3338>

¹² Concept - Notitie Reikwijdte en Detailniveau - Rotterdam CCUS Project (Porthos), 24 januari 2019
<https://www.commissiomer.nl/projectdocumenten/00005451.pdf>

¹³ https://commissiomer.nl/docs/mer/p33/p3338/a3338_rd_advies.pdf

¹⁴ Notitie Reikwijdte en Detailniveau voor het milieueffectrapport Rotterdam CCUS Project Porthos, 29 juni 2019,
<https://www.rvo.nl/sites/default/files/2019/07/Vastgesteld%20NRD%20Project%20CCUS%20Porthos.pdf>.

¹⁵ MER Porthos – CO2 transport en opslag, 1 september 2020, p. 9 (<https://www.rvo.nl/sites/default/files/2020/09/1%20-%20Samenvattend%20hoofdrapport%20CCS%20Porthos.pdf>).

¹⁶ https://www.commissiomer.nl/docs/mer/p33/p3338/a3338_vts_voorlopig_advies.pdf

¹⁷ https://www.commissiomer.nl/docs/mer/p33/p3338/3338_tsea_toetsingsadvies.pdf

		De Commissie m.e.r. heeft eerst een voorlopig advies uitgebracht en om aanvullende informatie gevraagd. De reden hiervoor was een verschil van inzicht over projectscope. Het Porthos project gaat alleen CO2 transporteren en opslaan. De industriële bedrijven die CO2 gaan afvangen zijn zelf verantwoordelijk voor hun afvanginstallaties. Daardoor kan Porthos dus geen uitspraken doen over welke techniek voor de afvang wordt ingezet. In de MER is rekening gehouden met een worst-case benadering ten aanzien van emissies. De milieueffect rapportage (MER) is vastgesteld op 1 september 2020.¹⁸ Op 17 december 2020 is er een aanvulling MER Porthos – CO2 transport en opslag uitgebracht naar aanleiding van het voorlopig advies van de commissie voor de m.e.r.¹⁹		december 2020. Vervolgens heeft de Commissie m.e.r. opnieuw op 4 februari 2021 advies uitgebracht. Het is niet verplicht om een aanvulling ter beoordeling voor te leggen na een kritisch standpunt van de Commissie m.e.r. Wel is het zo dat als niets met de opmerkingen wordt gedaan dat risico's heeft in de beroepsprocedure.
3	Overleg betrokken overheden (bevoegde gezagen)	Tijdens de haalbaarheidsstudie, c-NRD, NRD, vergunningaanvragen en besluiten is er intensief contact geweest tussen Porthos en de betrokken overheden over de juridische kaders en randvoorwaarden en het maatschappelijk draagvlak voor CCS. Dat gaat bijvoorbeeld om contact met het Ministerie EZK en RVO, maar ook om SodM, omgevingsdienst Haaglanden en gemeente Rotterdam. Voorbeelden van obstakels in wet- en regelgeving: • Inpassing van het transport en opslag van CO2 in wet- en regelgeving (mijnbouwwetgeving verbiedt opknippen project). • Subsidies - Voor relatief nieuwe markten zoals CCS bestaat er vrijwel geen subsidiemechanisme. Tot eind 2019 kende Nederland geen subsidiemechanisme voor CCS. Vanaf 2020 konden bedrijven via de regeling Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE++) financiële	<u>Doorlooptijd +/- 48 mnd (parallel fases verkenning en</u>	Doordat CCS in Nederland een nieuwe technologische toepassing is, was er bij aanvang van het project nog geen bestaand beleid of stimuleringsregelingen. Deze randvoorwaarden moesten ingericht worden door de Rijksoverheid. Er is hierbij niet per se sprake van vertraging, eerder van benodigde doorlooptijd om deze juridische kaders en randvoorwaarden in te richten. Porthos heeft moeten schakelen met verschillende ministeries en departementen om deze

¹⁸ MER Porthos - CO2 transport en opslag, 1 september 2020 (zie link hierboven).

¹⁹ <https://www.commissierner.nl/projectdocumenten/00007756.pdf>

		ondersteuning aanvragen voor CCS. Deze SDE++ uitbreiding met CCS heeft voorbereidingstijd gekost. Er moest immers een subsidiemechanisme met behulp van onder meer gesprekken met het bedrijfsleven vorm worden gegeven. Met andere woorden, vanaf nul worden opgebouwd. Deze contacten vonden plaats parallel aan de fase verkenning (zie hierboven paragraaf 1), fase inpassingsplan (paragraaf 4) en de fase met de vergunningen fase 1 en 2 (zie paragraaf 5 en 6).		randvoorwaarden in te richten. Tijdens het project is er meer regie door de Rijksoverheid gekomen met het vaststellen van: (1) het Klimaatakkoord, (2) de Klimaatwet, (3) het openstellen van de SDE++ regeling, (4) het Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK) en (5) het Programma Infrastructuur Duurzame Industrie (PIDI).
--	--	---	--	---

B Omgevingsrechtelijke procedures

4	Inpassingsplan	De definitieve NRD was vastgesteld op 29 juni 2019. Vervolgens is de milieueffectrapportage (op 1 september 2020 opgesteld²⁰ en andere documenten voor de onderbouwing van het inpassingsplan en de omgevingsvergunningaanvragen. Er is vervolgens een ontwerp inpassingsplan Porthos transport en opslag van CO₂ op 7 september 2020²¹ ter inzage gelegd. Op 16 september 2021 is het inpassingsplan vastgesteld. Ten aanzien van stikstof was gekozen voor het extern salderen op basis van emissieruimte van Gate terminal op basis van de ingediende Wnb-vergunning. (De beoogde datum voor publicatie was: 31 maart 2021. De doorlooptijd van de beoordeling zou dan 9 maanden zijn geweest.)	Vanaf NRD t/m terinzagelegging ontwerp: +/- 14 mnd Vertraging besluit intrekking vergunning-aanvraag voor extern salderen naar bouwvrijstelling: +/- 6 mnd Daadwerkelijke doorlooptijd vanaf NRD t/m	Er is met name sprake van vertraging door de wijzigingen in het Nederlandse stikstofbeleid. Dit heeft eerst al een vertraging van +/- 6 mnd opgeleverd door een wijziging in aanpak (van extern salderen naar bouwvrijstelling). Vervolgens heeft de beroepsprocedure tegen de bouwvrijstelling voor een extra vertraging gezorgd van minimaal +/- 13 mnd.
---	----------------	---	--	---

²⁰ <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2020/09/1%20-%20Samenvattend%20hoofdrapport%20CCS%20Porthos.pdf>.

²¹ <https://www.rvo.nl/onderwerpen/bureau-energieprojecten/lopende-projecten/porthos/fase-1>

	Door Milieuorganisatie Mobilisation for the Environment (MOB) zijn vervolgens verzoeken ingediend bij de Omgevingsdienst om de beschikbare emissieruimte bij Gate Terminal te beperken om salderen te voorkomen. Daarnaast werd door verscheidene provincies besloten om extern salderen niet langer toe te staan. Vervolgens heeft Porthos gewacht op de partiële vrijstelling voor stikstof (de bouwvrijstelling) die per 1 juli 2021 beschikbaar kwam (door inwerkingtreding van de Wet stikstofreductie en natuurverbetering en het Besluit stikstofreductie en natuurverbetering). Zodra de bouwvrijstelling beschikbaar was, heeft Porthos - gebruik makend van de bouwvrijstelling - de vergunningaanvragen opnieuw ingediend. De besluiten op het inpassingsplan en vier vergunningaanvragen van fase 1 (nr. 1 t/m nr. 4) hebben gedurende de beroepstermijn ter inzage gelegen van 1 oktober t/m 12 november 2021.²² MOB heeft beroep ingesteld bij de Raad van Staten tegen het inpassingsplan en twee van de fase 1 vergunningen, (nr. 1) Wabo compressorstation en (nr. 4) Wabo platform P18-A. Het beroep richt zich op de rechtmatigheid van de wettelijke bouwvrijstelling op grond van art. 2.9a van de Wet natuurbescherming (Wnb) en art. 2.5 van het Besluit natuurbescherming (Bnb). MOB vreest stikstofneerslag tijdens de bouwfase in onder meer beschermde Natura 2000-gebieden. Porthos is één van de eerste projecten die gebruikt maakt van de bouwvrijstelling. De zitting van de Raad van State was op 29 maart 2022. Bij tussenuitspraak van 2 november 2022²³ heeft de Raad van State geoordeeld dat de bouwvrijstelling, niet mag worden toegepast. Dit betekent dat wordt teruggevallen op de systematiek zoals die geldt zonder de bouwvrijstelling. Specifiek voor het Porthos project constateert de Raad van State dat het beroep van MOB gegrond is en dat de besluiten	<u>definitieve inpassingsplan:</u> <u>+/- 26 mnd</u> Vanwege het ingediende beroep tegen de bouwvrijstelling is Porthos nog in afwachting van onherroepelijke vergunningen. De <u>beroepsprocedure</u> heeft momenteel een extra vertraging opgeleverd van: <u>+/- 13 mnd en is nog lopend</u>	In totaal is er daardoor reeds sprake van circa anderhalf jaar vertraging. Nu de bouwvrijstelling is vervallen, zal het Porthos project verdere vertraging oplopen. Bijkomende omstandigheid is het wegvallen van de koppeling van een ingediende zienswijze in relatie tot beroep aantekenen (ABRvS 14 april 2021, ECLI:NL:RVS:2021:786). Dit stelde MOB in staat een beroep in te dienen, terwijl het niet eerder een zienswijze had ingediend. Nu de Raad van State op 2 november 2022 tussenuitspraak heeft gedaan over het inpassingsplan en de vergunningen fase 1 (ECLI:NL:RVS:2022:3159) dan heeft de beroepsprocedure niet lang geduurd. Namelijk iets langer dan een jaar. Dat is niet uitzonderlijk. Wel moet de Raad van State nog einduitspraak doen.
--	---	--	---

²² Deze terinzageleggingstermijn hebben we niet kunnen verifiëren online via de RVO-website.

²³ RvS 2 november 2022, [ECLI:NL:RVS:2022:3159](https://www.eclinet.nl/documenten/uitspraken/2022/3159).

		moeten worden vernietigd. Of de rechtsgevolgen van de vernietigde besluiten in stand kunnen worden gelaten op grond van het rapport 'Ecologische beoordeling stikstofeffecten Porthos C02 Transport and Storage C.V.' van Arcadis van 15 maart 2022 moet nog blijken uit de einduitspraak. MOB krijgt in de tussenuitspraak 6 weken om op dit rapport te reageren.																				
5	Vergunningen fase 1	Het bevoegd gezag (EZK of provincie Zuid-Holland) heeft de ontwerpbesluiten van 24 september 2020 van de omgevingsvergunningen (fase 1) ter inzage gelegd van 25 september 2020 tot en met 5 november 2020. Zienswijze termijn ontwerpbesluiten: zes weken en begint op de dag waarop het ontwerpbesluit ter inzage is gelegd (art. 3:16 Awb). Gedurende deze termijn zijn 5 zienswijzen ingediend maar geen van deze zienswijzen heeft aanleiding gegeven tot aanpassingen. <table><tr><td></td><td>Vergunningen fase 1</td><td>Bevoegd gezag</td></tr><tr><td>1</td><td>Wabo compressorstation (besluit 22 september 2021)</td><td>EZK</td></tr><tr><td>2</td><td>Mijnbouwwet transportleiding (besluit 19 maart 2021)</td><td>EZK</td></tr><tr><td>3</td><td>Wabo platform (besluit 22 september 2021)</td><td>EZK</td></tr><tr><td>4</td><td>Wijziging Opslagvergunning P18-4 (besluit 19 maart 2021)</td><td>EZK</td></tr><tr><td>5</td><td>Wet natuurbescherming (INGETROKKEN) (brief intrekking 22 september 2021)</td><td>Provincie Zuid-Holland</td></tr></table> Definitieve besluiten zijn van 19 maart en 22 september 2021. De vergunningen 2 t/m 4 zijn onherroepelijk. Tegen vergunning onder 1 ten aanzien van het compressorstation is beroep aangetekend bij de Raad van State. Aanvraag Wnb-vergunning was van 15 juli 2020, gewijzigde aanvraag van 14 augustus 2020. Het besluit was beoogd te nemen op 31 maart 2020. Echter door juridische acties tegen Gate terminal is afgezien van externe saldering als oplossing.		Vergunningen fase 1	Bevoegd gezag	1	Wabo compressorstation (besluit 22 september 2021)	EZK	2	Mijnbouwwet transportleiding (besluit 19 maart 2021)	EZK	3	Wabo platform (besluit 22 september 2021)	EZK	4	Wijziging Opslagvergunning P18-4 (besluit 19 maart 2021)	EZK	5	Wet natuurbescherming (INGETROKKEN) (brief intrekking 22 september 2021)	Provincie Zuid-Holland	Vanaf NRD t/m datum ontwerpbesluit: +/- 15 mnd Vanaf NRD t/m datum definitief besluit: +/- 26 mnd Beroepsprocedure RvS 13 mnd en lopend (rekenend vanaf 22 sept 2021)	Er is met name sprake van vertraging in de periode tussen het ontwerpbesluit (september 2020) en het definitieve besluit (maart/september 2021). Dit heeft te maken met de wijziging van stikstof-aanpak (zie ook onderstaande toelichting bij paragraaf 4 (Inpassingsplan)) Zoals hiervoor aangegeven is een beroepsprocedure bij de Raad van State van iets meer dan een jaar (zeker bij een dergelijk groot project) niet lang. Mogelijk dat de Raad van State eerder uitspraak deed dan gebruikelijk is bij dergelijke grote projecten nu voor de Nederlandse maatschappij belangrijk is om te weten of de bouwvrijstelling voor stikstof standhoudt. De Raad van State heeft op 2 november tussenuitspraak (ECLI:NL:RVS:2022:3159) gedaan.
	Vergunningen fase 1	Bevoegd gezag																				
1	Wabo compressorstation (besluit 22 september 2021)	EZK																				
2	Mijnbouwwet transportleiding (besluit 19 maart 2021)	EZK																				
3	Wabo platform (besluit 22 september 2021)	EZK																				
4	Wijziging Opslagvergunning P18-4 (besluit 19 maart 2021)	EZK																				
5	Wet natuurbescherming (INGETROKKEN) (brief intrekking 22 september 2021)	Provincie Zuid-Holland																				

		Intrekking aanvraag Wnb-vergunning op 22 september 2021.											
6	Vergunningen fase 2	Vergunningen fase 2 aanvraag op respectievelijk 12 februari 2021 en 28 juli 2021. Ontwerpbesluiten voor beide vergunningsaanvragen zijn van 16 december 2021. Terinzagelegging van 17 december 2021 tot en met 27 februari 2022. Definitieve besluiten zijn van 12 juli 2022. De besluiten lagen van vrijdag 15 juli tot en met vrijdag 26 augustus 2022 ter inzage. <table><tr><td></td><td>Vergunningen fase 2</td><td>Bevoegd gezag</td></tr><tr><td>1</td><td>CO2-opslagvergunning reservoir P18-2 (besluit 12 juli 2022)</td><td>EZK</td></tr><tr><td>2</td><td>Wijziging CO2-opslagvergunning reservoir P18-4 (besluit 12 juli 2022)</td><td>EZK</td></tr></table> Op 16 september 2022 zijn de besluiten onherroepelijk geworden.²⁴		Vergunningen fase 2	Bevoegd gezag	1	CO2-opslagvergunning reservoir P18-2 (besluit 12 juli 2022)	EZK	2	Wijziging CO2-opslagvergunning reservoir P18-4 (besluit 12 juli 2022)	EZK	Doorlooptijd van aanvraag tot verlening is resp. +/- 17 mnd en +/- 12 mnd	Vertraging door lange doorlooptijd SODM door onder meer omvang stukken en contacten met Europese organen.
	Vergunningen fase 2	Bevoegd gezag											
1	CO2-opslagvergunning reservoir P18-2 (besluit 12 juli 2022)	EZK											
2	Wijziging CO2-opslagvergunning reservoir P18-4 (besluit 12 juli 2022)	EZK											
7	Wet natuurbescherming (Wnb) – vergunning / stikstofdepositie	Zie ook toelichting bij paragraaf 4 (Inpassingsplan). - Op basis van de MER bleek stikstofuitstoot van bouw materieel en schepen voor de aanleg het enige element waarvoor een Wnb-vergunning aangevraagd diende te worden. - Door de uitspraken van de Raad van State in mei 2019 over de Programmatische aanpak stikstof (PAS) was gebruik maken van de PAS al geen mogelijkheid meer. - De eerste oplossing (extern salderen) is na juridische acties van MOB verlaten. - De tweede oplossing (bouwvrijstelling) zorgde ervoor dat Porthos geen Wnb-vergunningen hoefde aan te vragen. De eerder ingediende aanvraag is daarom op 22 september 2021 ingetrokken. - Het beroep van MOB tegen de bouwvrijstelling slaagde bij de tussenuitspraak van 2 november 2022 (ECLI:NL:RVS:2022:3159). Porthos hoopt	Achteraf bleek dat Porthos ten onrechte gebruik heeft gemaakt voor de bouwvrijstelling voor stikstof.	Stikstofbeleid is bepalend geweest voor doorlooptijd van het inpassingsplan en de (fase 1) vergunningen. Zie paragraaf 4 (Inpassingsplan). Voorafgaand aan de uitspraak van 2 november 2022 (ECLI:NL:RVS:2022:3159) van de Raad van State wordt ermee rekening gehouden dat de bouwvrijstelling voor stikstof niet standhoudt. Dit heeft gevolgen voor de bouw fase van allerlei duurzaamheidsproject									

²⁴ <https://www.porthosco2.nl/vergunningen-voor-co2-opslag-onder-noordzee/>

		na de tussenuitspraak het stikstofgebrek te hebben hersteld. In ieder geval zal de vertraging door de stikstofproblematiek verder oplopen nu er vooralsnog geen einduitspraak is.		en. Mogelijke oplossingen vanwege vernietiging van de bouwvrijstelling zijn externe saldering en een ecologische onderbouwing. Hierbij gaat het er – kort gezegd – om dat in een passende beoordeling wordt onderbouwd dat de betreffende activiteiten gelet op de specifieke milieukenmerken en omstandigheden van het/de betreffende Natura 2000-gebied(en) daarvoor geen significante gevolgen kunnen hebben.
8	B-vergunningen buiten RCR	Verzoek aan EZK om B-vergunningen buiten de RCR halen met als doel deze vergunningen aan te vragen voor inwerkingtreding Omgevingswet (uitgangspunt 1 juli 2023; Eerste Kamer moet nog akkoord gaan met de inwerkingtreding op 1 juli 2023. Het debat vindt niet plaats op 1 november 2022.). Het betreft navolgende vergunningen: - omgevingsvergunning aanleg en bouw; - watervergunning kruisingen RWS en watergangen waterschap; - watervergunning bemaling; - Wbr-vergunning; - spoorwegvergunning; - watervergunning kruising waterkering en -gangen RWS (Maasgeul).	Voor de omgevingsvergunningen voor aanleg en bouw geldt ook voorafgaand aan de Omgevingswet in beginsel de reguliere procedure (8 weken + 6 weken). Als niet tijdig op de vergunningaanvraag is beslist, is de omgevingsvergunning van rechtswege verleend. Op de dag dat de Omgevingswet in werking treedt	Gecoördineerde procedure heeft een doorlooptijd van 26 weken. Er ontstaat echter geen omgevingsvergunning van rechtswege als niet tijdig op de aanvraag wordt beslist. Bij niet tijdig beslissen kan enkel een ingebrekestelling aan het bevoegd gezag worden verzonden. De verbeurde dwangsommen staan echter in geen verhouding tot het belang van tijdige besluitvorming. Onder de Omgevingswet (na 1 juli 2023) geldt in beginsel de reguliere

			(vooralsnog 1 juli 2023) wordt geen enkele omgevingsvergunning meer van rechtswege verleend. Ook niet als deze onder het oude recht vallen en van rechtswege de omgevingsvergunning zou worden verleend (na 1 juli 2023).	procedure. Als uitzondering geldt: - MER moet worden gemaakt (art. 16.50); - Sprake is van een bij AMvB aangewezen geval (art. 16.65 lid 1); - Op verzoek of met instemming aanvrager (art. 16.65 Ow lid 1); of - Beslissing bevoegd gezag (art. 16.65 Ow lid 4) vanwege aanzienlijke gevolgen en mogelijke bedenkingen van belanghebbenden.
--	--	--	---	--

C Subsidies				
9	Topsector Energie (TSE) Haalbaarheids studie	Voor de voorbereidende studies heeft Porthos in 2018 EUR 1,2 miljoen subsidie ontvangen van RVO. Indieningsdatum subsidievoorstel op 3 april 2018 Besluit bevoegd gezag van 27 juni 2018	Beoordeling <u>+/- 3 mnd</u>	NVT
10	Connecting Europe Facility – Energy (Study)	Voorbereidende studies: in 2019 EUR 6,5 miljoen subsidie van de Europese Commissie. Indieningsdatum subsidievoorstel op 11 oktober 2018 Besluit bevoegd gezag van 20 juni 2019	Beoordeling <u>+/- 8 mnd</u>	NVT
11	Connecting Europe Facility – Energy (Works)	Voor de realisatie van de infrastructuur heeft Porthos in 2021 een subsidie van EUR 102 miljoen van de Europese commissie toegekend gekregen. Indieningsdatum subsidievoorstel op 27 mei 2020 Besluit bevoegd gezag van 25 februari 2021	Beoordeling <u>+/- 8 mnd</u>	NVT
12	SDE-subsidie voor CCS	Nota bene: deze subsidie is niet aan Porthos verleend maar aan de industriële bedrijven die via Porthos hun vermeden emissies kunnen opslaan. Deze valt daarmee buiten de scope van dit onderzoek naar vertraging, maar is wel een	NVT	NVT

		belangrijk onderwerp voor het versnellen van energie-infrastructuur projecten. Deze subsidie is belangrijk geweest voor de industriële bedrijven om langjarige duidelijkheid te hebben over compensatie tussen marktprijs van ETS en de kosten voor CCS.		
--	--	--	--	--

D Finale investeringsbeslissing

13	Final Investment Decision (FID)	Deze fase is nog niet aan de orde. De planning van Porthos is om zo snel mogelijk na het verkrijgen van onherroepelijke vergunningen de finale investeringsbeslissing te nemen. Dit is vanwege de tussenuitspraak van 2 november 2022 (ECLI:NL:RVS:2022:3159) van de Raad van State vertraagd. Start project: september 2017 Beoogde FID (bij positief besluit RvS): november 2022	Vanaf start project t/m beoogde datum: <u>+/- 63 mnd</u>	De originele datum door Final Investment Decision (FID) was November 2020. Als het lukt om in november 2022 FID te nemen heeft het project in totaal een vertraging opgelopen van 2 jaar. Waarvan 1,5 jaar ten gevolge van de stikstof-problematiek. Nu er nog geen einduitspraak is, zal er nog verdere vertraging komen vanwege de stikstofproblematiek.
----	---------------------------------	--	---	---

E Realisatie en ingebruikname

14		<i>Deze fase is nog niet aan de orde. De planning van Porthos is vooralsnog een realisatie in 2024, dan wel 2025.</i>	<i>NVT</i>	<i>NVT</i>
----	--	---	------------	------------

4.3 Conclusie | Vertraging

Beschrijving vertragingfactoren	
1.	Stikstofbeleid en juridische procedure daarover Vertraging door wijzigingen in het Nederlandse stikstofbeleid. Dit heeft eerst al een vertraging van +/- 6 mnd opgeleverd door een wijziging in aanpak (van extern salderen naar bouwvrijstelling). Sinds de start van het Porthos project zijn er verschillende juridische mogelijkheden om stikstofemissies voor bouwwerkzaamheden te compenseren vervallen:

- Programma Aanpak Stikstof (PAS). Op basis van het PAS wordt vooruitlopend op toekomstige positieve gevolgen van maatregelen voor beschermde natuurgebieden, alvast toestemming gegeven voor activiteiten die mogelijk schadelijk zijn voor die gebieden. Een PAS toestemming ‘vooraf’ mag niet (meer). Door de uitspraken van de Raad van State in mei 2019 is de PAS regeling stopgezet.
- Extern salderen. Voor het Porthos project zou voor de stikstofemissies tijdens de aanlegfase gebruik worden gemaakt van de vergunning-ruimte van Gate Terminal via externe saldering, omdat Gate Terminal veel latente ongebruikte stikstofruimte heeft (of had). Sinds maart 2021 staat deze route niet meer open voor het Porthos project door (i) het verzoek van MOB om de natuurvergunning van Gate Terminal op grond van de Wnb gedeeltelijk in te trekken en door (ii) wijzigingen in provinciaal beleid om extern salderen niet langer toe te staan.
- Bouwvrijstelling. Per 1 juli 2021 is de bouwvrijstelling beschikbaar gekomen voor activiteiten die alleen in de bouwfase uitstoten door de inwerkingtreding van de Wet stikstofreductie en natuurverbetering en het Besluit stikstofreductie en natuurverbetering. Zodra deze mogelijkheid beschikbaar kwam, zijn de vergunningaanvragen en het inpassingsplan hierop aangepast.

Er is beroep ingesteld door MOB tegen (een aantal van) de besluiten die gebaseerd zijn op het gebruik van de bouwvrijstelling. De beroepsprocedure heeft een extra vertraging gezorgd van minimaal 13 mnd. In totaal is er daardoor reeds sprake van circa anderhalf jaar vertraging. Nu de Raad van State heeft geoordeeld dat de bouwvrijstelling komt te vervallen, zal de vertraging verder oplopen.

Bijkomende omstandigheid is het wegvallen van de koppeling van een ingediende zienswijze in relatie tot beroep aantekenen (ABRvS 14 april 2021, ECLI:NL:RVS: 2021:786). Dit stelde MOB in staat een beroep in te dienen, terwijl het niet eerder een zienswijze had ingediend.

De Raad van State heeft op 2 november 2022 tussenuitspraak gedaan over het inpassingsplan en de vergunningen fase 1 (ECLI:NL:RVS:2022:3159) daarmee heeft de beroepsprocedure tot op heden niet lang geduurd. Namelijk iets langer dan een jaar. Dat is niet uitzonderlijk. De Raad van State heeft MOB in de tussenuitspraak de mogelijkheid gegeven te reageren op het rapport. Nu er nog geen einduitspraak is, zal er nog verdere vertraging volgen.

2. **Ontbreken van structuur en beleid voor CCS** Doordat CCS in Nederland een nieuwe technologische toepassing is, was er bij aanvang van het project nog geen bestaand beleid of stimuleringsregelingen. Deze randvoorwaarden moesten ingericht worden door de Rijksoverheid. Er is hierbij niet per se sprake van vertraging, eerder van benodigde doorlooptijd om deze juridische kaders en randvoorwaarden in te richten. Porthos heeft moeten schakelen met verschillende ministeries en departementen om deze randvoorwaarden in te richten. Tijdens het project is er meer regie door de Rijksoverheid gekomen met het vaststellen van: (1) het Klimaatakkoord, (2) de Klimaatwet, (3) het openstellen van de SDE++ regeling, (4) het Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK) en (5) het Programma Infrastructuur Duurzame Industrie (PIDI).
Voor volgende projecten - zoals blauwe en groene waterstof projecten - blijft het belangrijk om dat deze juridische kaders en randvoorwaarden ook ingericht worden, voor zo ver dat nog niet het geval is. Een centraal aanspreekpunt (bijvoorbeeld Ministerie EZK) helpt om de interdepartementale samenwerking soepel te laten verlopen
3. **Mogelijkheid zonder zienswijze beroep kunnen instellen** Na de uitspraak van de RvS van 14 april 2021, ECLI:NL:RVS:2021:786, is het mogelijk om zonder eerst een zienswijze te hebben ingediend, beroep in te stellen. Voor zover bekend heeft MOB geen zienswijze ingesteld. Het beroep van MOB ten aanzien van stikstof (ECLI:NL:RVS:2022:3159) kan alleen slagen nu zijn geen zienswijze hoefde in te

dienen. Er wordt gewerkt aan een gewijzigd art. 6:13 Awb. Aandachtspunt is dat geen zienswijze hoeft te worden ingediend vanwege het Verdrag van Aarhus dat gaat om milieurechtelijke kwesties. Vraag is dus of het wel mogelijk is om de beroepsmogelijkheid uit te sluiten bij milieurechtelijke kwesties. Er wordt thans gewerkt aan een wijziging van art. 6:13 Awb maar de uitkomst is nog onzeker.

4. **Advies commissie m.e.r. voor aanvullend MER** De behandeltermijnen van de Commissie m.e.r. bleken langer dan vooraf gepland. De vertraging is vooral erin gelegen dat na het voorlopig advies van de Commissie m.e.r. opnieuw een aanvulling ter beoordeling aan de commissie is voorgelegd op 8 december 2020. Vervolgens heeft de Commissie m.e.r. opnieuw op 4 februari 2021 advies uitgebracht. Het is niet verplicht om een aanvulling ter beoordeling voor te leggen na een kritisch standpunt van de Commissie m.e.r. Wel is het zo dat als niets met de opmerkingen wordt gedaan dat risico's heeft in de beroepsprocedure.
5. **Doorlooptijd omgevingsrechtelijke vergunningprocedures** Toepassen gecoördineerde procedure heeft een doorlooptijd van 26 weken. In de casus is de doorlooptijd 26 maanden tot aan het finale besluit. Er is met name sprake van vertraging door de wijzigingen in het Nederlandse stikstofbeleid. Dit heeft eerst al een vertraging van +/- 6 mnd opgeleverd door een wijziging in aanpak (van extern salderen naar bouwvrijstelling). Vervolgens heeft de beroepsprocedure tegen de bouwvrijstelling voor een extra vertraging gezorgd van minimaal +/- 13 mnd. Nu de bouwvrijstelling is vervallen, zal het Porthos project verdere vertraging oplopen.

Er ontstaat echter geen omgevingsvergunning van rechtswege als niet tijdig op de aanvraag wordt beslist. Bij niet tijdig beslissen kan enkel een ingebrekestelling aan het bevoegd gezag worden verzonden. De verbeurde dwangsommen staan echter in geen verhouding tot het belang van tijdige besluitvorming.

Onder de Omgevingswet (na 1 juli 2023) geldt in beginsel de reguliere procedure. Als uitzondering geldt: MER moet worden gemaakt (art. 16.50); Sprake is van een bij AMvB aangewezen geval (art. 16.65 lid 1); Op verzoek of met instemming aanvrager (art. 16.65 Ow lid 1); of; Beslissing bevoegd gezag (art. 16.65 Ow lid 4) vanwege aanzienlijke gevolgen en mogelijke bedenkingen van belanghebbenden.

Versnelling door buiten de RCR om vergunningen aan te vragen is niet (altijd) mogelijk, omdat het bevoegd gezag alsnog kiest voor de uitgebreide voorbereidingsprocedure met een doorlooptijd van 26 weken.

4.4 Versnellingsopties

Beschrijving suggesties voor versnelling

1. **Het probleem van stikstofdepositie en natuurherstel in Nederland oplossen (zie ook Casus C Versnellingsoptie C.6 (Duidelijkheid stikstofbeleid))** De grootste vertraging van het Porthos project ligt in het wijzigende Nederlandse stikstofbeleid. Het is aan de Rijksoverheid en de betreffende sectoren om te werken aan een snelle reductie van stikstofemissies, en tegelijkertijd aan natuurherstel. Als dit niet snel genoeg gaat, zullen projecten eerder vertraging oplopen, dan kunnen versnellen. De ontwikkelaars van energie-infrastructuurprojecten hebben een maatschappelijke verantwoordelijkheid om de emissie van stikstof door bouwmaterieel en schepen zo veel mogelijk te verkleinen. De overheid kan hierbij helpen met het programma Schoon en Emissieloos bouwen (SEB).

Ongeacht de oplossing voor de stikstofdepositie zullen milieuverenigingen zoals MOB deze aanvechten bij de Raad van State. Het zal vervolgens langere tijd duren voordat de Raad van State duidelijkheid geeft of de oplossing juridisch houdbaar is. In het geval van de bouwvrijstelling duurt die onduidelijkheid langer dan een jaar, op 2 november 2022 heeft de Raad van State inzake het Porthos project uitspraak gedaan. Het betreft een tussenuitspraak (ECLI:NL:RVS:2022:3159).

2. **De beoogde wettelijke doorlooptijden (termijnen van orde) halen** Energie-infrastructuur projecten zijn veelal complex. Dit vraagt van bevoegde gezagen om een zorgvuldige beoordeling van de informatie. De behandeltermijnen door o.a. ministerie EZK, SodM, Commissie m.e.r., omgevingsdiensten en Raad van State staan onder druk. De werkdruk op de beoordelaars is hoog. De behandeling duurt daardoor langer dan gewenst. De ontwikkelaars van energie-infrastructuurprojecten hebben een verantwoordelijkheid om de bevoegde gezagen goed te betrekken en de complexiteit in de projecten zo veel mogelijk te reduceren.
 - Een versnellingsmogelijkheid is om prioritering voor duurzaamheidsprojecten toe te passen. Er dient bij het bevoegd gezag prioriteit gegeven te worden aan duurzaamheidsprojecten. Daarvoor dient het proces en de tijd te worden bewaakt.
 - Een andere versnellingsmogelijkheid zou kunnen zijn om onder de Omgevingswet voor duurzaamheidsprojecten altijd de reguliere procedure (8 weken + 6 weken) toe te passen. Onder de Omgevingswet heeft het bevoegd gezag hier meer keuzevrijheid in dan onder de huidige wetgeving. Echter, vanwege de complexiteit lenen duurzaamheidsprojecten zich niet voor de reguliere procedure. Bijvoorbeeld wanneer een MER is voorgeschreven geldt wettelijk de uitgebreide voorbereidingsprocedure o.g.v. art. 16.50 Omgevingswet. De gemeenteraad heeft wel keuzevrijheid om de uitgebreide procedure voor te schrijven wanneer er sprake is van aanzienlijke gevolgen voor de fysieke leefomgeving en omwonenden vermoedelijk bedenkingen hebben o.g.v. art. 16.65 lid 4 Omgevingswet. Vaak zal bij complexe duurzaamheidsprojecten, ook onder de Omgevingswet, de uitgebreide procedure (26 weken) van toepassing zijn.
 - Vergunning van rechtswege bij overschrijden termijnen? Onder de Omgevingswet is er geen sprake meer van een omgevingsvergunning van rechtswege (onder de huidige wetgeving is dit nog wel mogelijk voor vergunningen waarvoor de reguliere procedure geldt) waardoor het niet tijdig beslissen op de aanvraag geen juridische consequenties heeft (anders dan het verbeuren van dwangsommen). De waarde van een omgevingsvergunning van rechtswege is overigens beperkt, omdat het bevoegd gezag veelal weigert deze te publiceren zodat deze niet in werking treedt. Na publicatie kunnen belanghebbenden nog steeds tegen de omgevingsvergunning van rechtswege procederen.
 - Wel zou versnelling kunnen worden bereikt door het proces van aanvraag tot verlening beter te bewaken, door zowel de initiatiefnemer als het bevoegd gezag. Dit is in de verschillende casussen zowel door initiatiefnemers als de bevoegde gezagen aangegeven als mogelijke versnelling.
3. **Eenduidige procedure procesparticipatie / Betrek de omgeving vroegtijdig om procedures te voorkomen (zie ook Casus A Versnellingsoptie A.4)** De noodzaak voor bouw van energie-infrastructuur projecten is groot om de energievoorziening te kunnen verduurzamen. Tegelijkertijd zorgt de bouw van de energie-infrastructuur voor overlast in de omgeving, voor zowel bewoners als voor natuur. Door de omgeving goed te betrekken en ruimte te bieden voor oplossingen, kunnen juridische procedures mogelijk worden voorkomen. Dat is de achterliggende gedachte van verplichte participatie onder de Omgevingswet. De overheid zet met de Omgevingswet, inclusief verplichting van participatie, initiatiefnemers aan om de omgeving proactief te betrekken. De ontwikkelaars van energie-infrastructuurprojecten hebben een verantwoordelijkheid om vroegtijdig in gesprek te gaan met de omgeving en transparant te communiceren over de impact op de omgeving. Desondanks is het ook dan niet uit te sluiten dat een belanghebbende toch een beroepsprocedure zal starten. Een suggestie zou kunnen zijn om een gedragscode voor de

industrie op te stellen ten aanzien van participatie, gelijk de gedragscode voor wind (NWEA) en voor zon (Holland Solar).

4. **Aanvullend:²⁵ Stel langjarige subsidies beschikbaar om nieuwe markten (en technieken) op te starten** Het project Porthos heeft diverse subsidies gekregen voor het haalbaarheidsonderzoek en de aanleg van het project, zowel van de Nederlandse overheid als van de Europese Commissie. De grootste subsidie is niet verleend aan het project, maar aan de industriële bedrijven die hun emissies gaan reduceren. Deze SDE++-subsidie is belangrijk geweest voor industriële bedrijven om langjarige duidelijkheid te hebben over compensatie tussen marktprijs van ETS en de kosten voor CCS. Tot eind 2019 kende Nederland geen subsidiemechanisme voor CCS. Vanaf 2020 konden bedrijven via de regeling SDE++ financiële ondersteuning aanvragen voor CCS. Deze SDE++ uitbreiding met CCS heeft voorbereidingstijd gekost, immers een subsidiemechanisme moest met behulp van onder meer gesprekken met het bedrijfsleven, vorm worden gegeven.
Voor de ontwikkelaars van energie-infrastructuurprojecten is het toevoegen van nieuwe categorieën belangrijk. Daarnaast is de duur van de subsidies belangrijk. Doordat het momenteel langer duurt om projecten te realiseren, is een langere periode nodig om tot in bedrijf name te komen. Voor CCS is deze bijvoorbeeld al verruimd van 5 naar 6 jaar.
5. **Aanvullend: Opzetten structuur om de industriële transitie te begeleiden (met juridische kaders en randvoorwaarden voor industriële clusters)**
Een versnellingsoptie is om de rol van de overheid te verduidelijken voor projecten zoals het Porthos project. Er komen meer nieuwe projecten aan die ook weer nieuwe markten en technieken opstarten en waar een oplossing voor moet komen. Bij deze projecten is het financiële risico groot (belang van ondersteuning met subsidie) en deze projecten kunnen veelal niet terecht bij de bestaande loketten. Een mogelijkheid is het opzetten van een structuur om de industriële transitie te begeleiden. Dat zou op systeemniveau of gebied specifiek kunnen plaatsvinden; een projectmatige benadering biedt geen oplossing. Een coördinator per industrieel cluster met doorzettingsmandaat en de nodige capaciteiten zou in de voorfase al vertraging kunnen voorkomen. Hierbij zou verder rekening kunnen worden gehouden met investeringscycli van de industrie zodat de praktijk en de doelstellingen opgenomen in het overheidsbeleid beter op elkaar aansluiten.
6. **Versnelling aan de voorkant van een project** Het vanaf het begin proactief betrekken van stakeholders, als de NEa, TNO en Ministerie EZK, bespaart tijd in de voorfase. Immers bij overleggen over en weer kunnen kennisoverdrachten vertragingen afremmen. Stakeholders worden zo bij de voorfase al ingelicht, waardoor zij niet pas bij vergunningstrajecten hun vraagtekens kunnen uitspreken.
7. **Coördinatie door initiatiefnemer zelf daar waar RCR vertraging oplevert** Dit kan een versnelling opleveren daar waar het bevoegd gezag de reguliere procedure toepast (8 weken + 6 weken = 14 weken), dat zou dan sneller kunnen zijn dan de gecoördineerde procedure onder de RCR van 26 weken.
8. **Omgevingsrechtelijke procedures, vrijwillige gelijktijdige voorbereiding** Omgevingsrechtelijke procedures kunnen gelijktijdig worden voorbereid. Dit geeft een duidelijke versnelling ten opzichte van volgtijdelijke voorbereiding. Echter een risico hierbij is dat wanneer planologisch toestemming wordt vernietigd door de bestuursrechter, de omgevingsvergunningen die op basis daarvan zijn verleend, ook worden vernietigd als deze gecoördineerd of gelijktijdig zijn verleend. Er is dan al veel tijd en geld in de

²⁵ Een aanvullende versnellingsoptie, aangeduid met 'aanvullend:', is een versnellingsoptie die niet direct volgt dan wel onderbouwd wordt door de casusbeschrijving, maar die wel in de gesprekken in het cluster naar voren is gekomen.

uitwerking gestoken terwijl de verleende omgevingsvergunning niet standhoudt vanwege de vernietiging van het planologische regime.